

Kültürel Mirasın Korunması

Kültürel Mirasın Korunması

İstanbul Valiliği, İstanbul Proje Koordinasyon Birimi (İPKB) tarafından yürütölen,
“İstanbul Sismik Riskin Azaltılması ve Acil Durum Hazırlık Projesi” (İSMEP)
kapsamında yayınlanan İSMEP Rehber Kitaplar
Beyaz Gemi Sosyal Proje Ajansı tarafından hazırlanmıştır.

Haziran 2014, İstanbul

Copyright©2014

Tüm hakları saklıdır.
Bu kitabın hiçbir bölümü
İstanbul Valiliği, İstanbul Proje Koordinasyon Birimi’nin (İPKB) veya
İstanbul İl Afet ve Acil Durum Müdürlüğü’nün (İstanbul AFAD)
yazılı izni olmadan elektronik, dijital veya mekanik yollarla çoğaltılıp dağıtılamaz.
Bu kitap kâr amaçlı kullanılamaz.

Yürütücü Kurumlar

İstanbul Valiliği

İstanbul İl Afet ve Acil Durum Müdürlüğü (İstanbul AFAD)

İstanbul Proje Koordinasyon Birimi (İPKB)

Akademik Danışman

Doç. Dr. Zeynep Gül Ünal

Bu kitabın hazırlanma aşamasında gösterdikleri katkılardan dolayı

İstanbul AFAD ve İPKB çalışanlarına teşekkür ederiz.

İçindekiler

6	Giriş
8	Akademik Değerlendirme
10	Kültürel Mirasın Korunması
11	Kültürel Miras Nedir?
15	Kültürel Miras Neden Korunmalı?
17	Afet Riskleri Karşısında Kültürel Mirasın Korunması
18	Dünyada ve Türkiye’de Kültürel Mirasın Korunması
20	Dünyada Kültürel Mirasın Korunması
29	Örnek Çalışmalar
34	Türkiye’de Kültürel Mirasın Korunması
40	İSMEP’in Çalışmaları
42	İSMEP’in Kültürel Mirasın Korunması Çalışmaları
44	Bulgular ve Öneri Geliştirme Çalışması
45	Kaynak Organizasyonu

46	Kültürel Miras Risklerin Değerlendirilmesi
49	Kültür Mirasına Yönelik Afet Risk Azaltma Planının Hazırlanması
50	İSMEP ile İstanbul'un Kültürel Miras Yapılarında Afet Hazırlık Çalışmaları
57	"İstanbul'da Kültür ve Turizm Bakanlığı Sorumluluğundaki Tarihi Yapıların Deprem Performansının Değerlendirilmesi ve Depreme Karşı Yapısal Güçlendirme Önerilerinin Hazırlanması" Projesi
60	Kültürel Mirasın Korunması Çalıştay ve Sempozyumları
66	Sonuç ve Kazanımlar
69	Kültürel Mirasın Korunması Çalışmalarının Yaygınlaştırılması ve Devamlılığı
70	Kaynakça

Giriş

Akademik Değerlendirme

Doç. Dr. Zeynep Gül ÜNAL

ICOMOS ICORP

Uluslararası Anıtlar Sitler Konseyi

Risklere Hazırlık Komitesi Türkiye

Temsilci Üyesi

❖ Doğal afetlerin yıkıcı etkileri özellikle yerleşim alanlarında görülmekte ve maddi manevi büyük kayıplara neden olmakta. Bu kayıplar içinde insan canından sonra yerine konulması mümkün olmayan en önemli değer ise Kültürel Mirastır.

Dünyanın farklı coğrafyalarında bu satırların yazıldığı dakikalarda çok sayıda olağan dışı doğa olayı meydana gelmekte ve bunların bazılarında doğanın kendi döngüsü içinde yaşam kısa sürede normal seyrine dönerken, özellikle insan yerleşimlerinin bulunduğu bazı alanlarda baş edilmesi zor etkilere yol açarak afete dönüşmektedir.

Doğal afetlerin yıkıcı etkileri özellikle yerleşim alanlarında görülmekte, maddi ve manevi büyük kayıplara neden olmaktadır. Bu kayıplar içinde insan canından sonra yerine konulması neredeyse imkansız olan en önemli değer ise Kültürel Mirastır.

İnsanlığın hafızasını oluşturan somut ve soyut değerlerin bütünü olan kültürel mirasın bileşenleri olan anıtlar, sivil mimarlık örneği yapılar, bu yapı ve alanlarda gerçekleştirilen ritüeller, özel geleneksel üretimler gibi mekânın ruhunu oluşturan soyut değerler yaşamımıza derinlik ve zenginlik katmakta ve geleceğin şekillenmesinde toplumların ortak hareket noktalarını oluşturmaktadır.

İnsanların yaşam alanlarını etkileyen afetlerde tarihi yapıların hasar görme ya da yok olma olasılıkları, periyodik olarak yapılamayan veya usulüne uygun olmayan bakım ve onarım faaliyetleri ile yapıya zarar veren fonksiyon değişiklikleri gibi sebeplerle artmaktadır. Bu nedenle özellikle afete maruz kalan bölgelerde afet yönetimi kapsamında yapılacak çalışmalar, kültürel mirasın varlığını tehdit eden yıkıcı etkilerin kontrol altına alınmasında hayati önem taşımaktadır.

Dünyada yakın dönemde meydana gelen deprem, yangın, tsunami, sel gibi doğal afetlerde tek tehlikeye odaklanarak yapılan risk azaltma çalışmaları sonucunda meydana gelen beklenmedik kayıplar, ana afetlerin tetiklemesiyle ortaya çıkan ikincil etkilerin en az ana afet kadar yıkıcı sonuçlara neden olduğunu acı bir şekilde göstermiştir. Bu olaylardan alınan dersler afet yönetiminde ve bunun bir parçası olan risk azaltma çalışmalarında yeni bir yaklaşımın benimsenmesine sebep olmuştur.

“Bütüncül Afet Risk Yönetimi”

Kültürel Miras Varlıklarına yönelik afete bağlı tehlikeleri ve bunlara bağlı gelişen risklerin yönetiminde de artık sadece bir risk değil derecelendirme değerlerine göre tetikleme ile meydana gelebilecek tüm riskler hesaplanarak risk azaltma çalışmaları gerçekleştirilmektedir.

Bu kitapçıkta, İPKB tarafından gerçekleştirilen ve umut verici bir biçimde kültürel miras varlıklarına yönelik bütüncül afet risk yönetimi yaklaşımının ayak seslerini de duyuran çalışmalar paylaşılmaktadır.

Bulunduğumuz coğrafyada en büyük doğal tehlikelerden biri olan depremin kültürel miras üzerindeki etkilerini, bu etkileri bertaraf etmek amacıyla yapılan sismik riski azaltmaya yönelik çalışmaları, bu konulardaki farklı uzmanların da yer aldığı ve her bir yapının vaka modeli olarak ele alındığı uygulamalar ana hatları ile tanıtılmıştır.

Gerçekleştirilen bu projeler Yıldız Teknik Üniversitesi, Uluslararası Anıtlar Sitler Konseyi Risklere Hazırlık Komitesi ve İPKB ortaklığında 2012 Kasımında düzenlenen Heritage&Risk: Cultural Heritage Protection in Times of Risk, Challenges and Opportunities” başlıklı sempozyumda ayrı bir oturumda uluslararası bilimsel platformda paylaşılarak uygulamaların negatif ve pozitif sonuçları birlikte değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Bu çalışmalar sırasında müdahalelerin içerik, sınır ve derinliğinin nasıl olması gerektiğine yönelik cevaplanamayan sorular İPKB’nin koordinasyonunda yeni bir çalışmanın başlamasına olanak sağlamıştır.

Kültürel mirasın korunmasında özellikle ulusal politikamızın bir tüzük altında ortaya konmasının yolunu açan ve Uluslararası Anıtlar Sitler Konseyi Türkiye Milli Komitesi üyelerinin yaklaşık bir senede gerçekleştirdiği çalışmalar, yakın gelecekte Türkiye Mimari Mirası Koruma Tüzüğü olarak yayınlanacaktır.

Tüm bu çalışmaların entelektüel bir ürün olmanın ötesinde ülkemizin zengin kültürel mirasını ve kullanıcılarının varlığını tehdit eden afet kaynaklı risklerin azaltılması çalışmalarında yeni fikirlerin önünü açması, cesaret vermesi ve “Bütüncül Afet Risk Yönetimi Olgusu”nu yaygınlaştırması dileğiyle.

Kültürel Mirasın Korunması

İstanbul'un önemli tarihi eserleri ve kültürel miras varlıklarına yönelik afet risklerinin azaltılması ve geleceğe hazırlanması konusunda İstanbul Sismik Riskin Azaltılması ve Acil Durum Hazırlık Projesi (İSMEP) kapsamında başlatılan çalışmalar ile Kültürel Miras varlıklarının Risk Azaltma Planlaması çerçevesinde korunması hedeflenmiştir.

Bu rehber kitapta değinilecek olan İSMEP çalışmalarını:

- “İstanbul'daki Kültürel Miras ve Yapılarının Envanteri ve Çoklu Afet ile Deprem Performansının İncelemesi” projesinde, kültürel miras ve önemli bir bileşeni olan tarihi yapılarla ilgili çalışmaların risk azaltma planlarına işlenmesini kolaylaştıracak yöntemlerin belirlenmesi ve uygulamaya konulması;
- Tarihi eserlerin afetler karşısında hasar görebilirliklerinin derecelendirilmesi ve risk azaltmaya yönelik müdahale önceliklerinin belirlenmesi;

- Kültürel miras varlıklarının mevcut durumu, karşı karşıya olduğu afet risklerinin derecesi ve hasar görebilirlik derecelerinin değerlendirilmesi.

Bu doğrultuda, gerekli risk azaltma eylemlerinin kararlaştırılarak, kültürel mirası korumayı hedefleyen risk azaltma planının geliştirilmesi ve uygulanması;

- 1972 Dünya Miras Antlaşması'na göre “Kültürel Miras” olarak tanımlanan sit alanları, yapı grupları, anıtlar ve sivil mimarlık örnekleri ile somut miras öğelerinin korunması ve koruma sürekliliğinin sağlanması amacı ile yapılacak tüm çalışmaların gerçekleştirilebilmesi için gerekli olan eğitim ve öğretim ile ilgili temel ölçütlerin ve kuralların belirlenmesine yardımcı olmak üzere yürütülen “Mimari Koruma ve Restorasyon Alanında Türkiye için Bir Tüzük” önerisiyle yürütülen projeler, şeklinde özetlemek mümkündür.

Kitapta söz edilen tüm süreç veya aktivitelerde, modern afet yönetimindeki referanslar esas alınmıştır. Kültürel oluşumlar, yerel yönetimler, kamu yönetimleri ve sivil toplum kuruluşları da risk azaltma planlaması çalışmalarına dahil edilmişlerdir.

Tarihi Yarınmada, İstanbul

Kültürel Miras nedir?

Kültürel miras, bir toplumun üyelerine ortak geçmişlerini anlatan, aralarındaki dayanışma ve birlik duygularını güçlendiren bir hazinedir. İnsanların tarih boyunca biriktirdikleri deneyimlerin ve geleneklerin devamlılığını, geleceğin doğru kurulmasını sağlar.

Kültürel miras ona miras niteliğini veren evrensel değerlerin yanında gençlere yeni öğrenme ve gelişme fırsatları sunduğu, insanlara güzel duygular ve sıcak anılar yaşattığı, yaratıcılığı ve keşfetme güdüsünü beslediği, dünyaya ve hayata bakışımıza derinlik kattığı ve hepimizin geçmişimizden öğrenecek çok şeyimiz olduğu için korunmalıdır.

Kültürel miras; kimliğimizle, kültürümüzle, tarihimizle ilgili somut ve soyut değerlerin tümüdür. Tarihi kentler ve dokular, kültürel peyzajlar, anıtsal yapılar, arkeolojik alanlar, kadar dil, gelenek, dans, müzik, ritüeller gibi yaşayan ama somut olmayan değerler de kültürel mirası oluşturur.

Kültürel miras geçmişle bugün arasında bağlantı kurarak, içinde yaşanan kültüre ve dünyaya bir temel oluşturur ve geleceğin oluşturulmasında sağlam bir referans verirken manevi anlamda da insan hayatlarını zenginleştirir.

Kültürel miras tanımının kapsamı zaman içinde genişlemiş ve zenginleşmiştir.

Anıt eserler üzerine odaklanan bir tanım ve koruma anlayışından, çok daha kapsayıcı ve insana ait tüm kültürel değerleri içeren bir kültürel miras anlayışına ulaşılmıştır.

Bu dinamik bir süreçtir ve çağın gereklerine göre kültürel miras tanımı zaman içinde yeniden yorumlanmaktadır.

Yine bugünün, insan hakları, kültürel çeşitlilik ve eşitlik vurgusu kültürel mirasla ilgili tanımlara ve dokümanlar için temel tanımlardır.

Günümüzde, UNESCO, ICOMOS ve benzeri uluslararası kurumlar, organizasyonlar tarafından hazırlanan sözleşmelerde, uluslararası hukuk metinlerinde ya da ulusal düzeyde kullanılan yasalarda ve yönergelerde kullanılan kültürel miras kategorileri şunlardır:

- 1 Somut Kültürel Miras (bu tanımların alındığı kaynak doğrudan yazılırsa daha iyi olabilir UNESCO...’ya göre gibi)
 - Taşınır Kültürel Miras (tablolar, heykeller, sikkeler, el yazmaları, arkeolojik eserler vs.)
 - Taşınmaz Kültürel Miras (anıtlar, arkeolojik sitler, tarihi kent dokuları vs.)
- 2 Sualtı Kültürel Mirası (batıklar, sualtı kalıntıları ve kentleri)
- 3 Somut Olmayan Kültürel Miras (sözlü gelenekler, gösteri sanatları, ritüeller vs.)
4. Doğal Miras (kültürel boyutu olan doğal sitler, kültürel peyzajlar gibi, fiziki, biyolojik ve jeolojik formasyonlar vs.)

❖ Kültürel Miras, bir toplumun geçmişi ile ilgili, onu kimliklendiren, yaşamsal süreklilikle birlikte günümüze ulaşan yerel ve evrensel değer niteliği taşıyan her türlü somut ve somut olmayan varlıklardır.

Mimari Koruma ve Restorasyon Alanında Türkiye için Bir Tüzük çalışmasında kültürel miras ve koruma konusundaki bazı temel tanımlar şöyledir;

Kültürel Miras

Kültürel Miras, bir toplumun geçmişi ile ilgili, onu kimliklendiren, yaşamsal süreklilikle birlikte günümüze ulaşan yerel ve evrensel değer niteliği taşıyan her türlü somut ve somut olmayan varlıklardır.

Bu bağlamda Kültürel Miras “geçmişten bugüne ulaşmış, insanların sahiplik bağı içinde olmaksızın, sürekli değişim halinde olan değerlerinin, inançlarının, bilgilerinin ve geleneklerinin bir yansıması olarak betimledikleri bir kaynak grubudur.

İnsanlar ve mekanlar arasındaki zaman içindeki etkileşimden kaynaklanan çevrenin tüm özelliklerini içerir”.

Mimari Miras

Mimari miras, insanlığın ortak malı olan, bütünleşik koruma ilkelerine göre korunması ve günümüze ulaşmış özgün nitelikleri ile geleceğe aktarılması gereken, farklı ölçek ve nitelikteki tarihsel değer, süreklilik değeri, anı değeri, mitolojik değer, estetik ve sanatsal değer, teknik ve teknolojik değer, özgünlük değeri, enderlik (az bulunurluk) değeri, teklik değeri, grup değeri, ekonomik değer, kullanım değeri, geleneksel değer, eğitim değeri, sosyal değer ve çok katmanlılık değeri içeren yapı ve yapı gruplarıdır.

Korunma Alanı

Taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının muhafazaları veya tarihi çevre içinde korunmalarında etkinlik taşıyan korunması zorunlu olan alandır.

Efes Antik Kenti

Sit

“Sit”; tarih öncesinden günümüze kadar gelen çeşitli medeniyetlerin ürünü olup, yaşadıkları devirlerin sosyal, ekonomik, mimari ve benzeri özelliklerini yansıtan süreklilik ve bütünlük gösteren kent ve kent kalıntıları, kültür varlıklarının yoğun olarak bulunduğu sosyal yaşama konu olmuş veya önemli tarihi hadiselerin cereyan ettiği yerler ve tespiti yapılmış tabiat özellikleri ile korunması gerekli alanlardır.

Etkileşim Geçiş Alanı

Korunması gerekli kültür varlıklarını ve sit alanlarını doğrudan etkileyen, sit bölgeleriyle bütünlük gösteren, daha önceden sit sınırları içindeyken sit sınırları dışına çıkarılmış veya sit sınırları dışında tutulmuş korunacak sokak, meydan, yapı grupları ve benzerlerinin yer aldığı, sit bölgeleri arasında kalmış, siteleri doğrudan etkileyen veya koruma amaçlı imar planlarının hazırlanma aşamasında göz önünde bulundurulması gereken alanlardır.

Koruma alanını çevreleyen geçiş bölgesi, ikincil koruma bölgesidir. Koruma alanını etkileyen ve koruma alanından etkilenen bölgedir. Koruma alanı dışında, iyi tanımlanmış, ondan fiziki, görsel ve sosyal olarak etkilenen alandır.

Kentsel Sit

Kentsel sitler, mimari, mahalli, tarihsel, estetik ve sanat özelliği bulunan ve bir arada bulunmaları sebebiyle teker teker taşıdıkları kıymetten daha fazla kıymeti olan kültürel ve tabii çevre elemanlarının (yapılar, bahçeler, bitki örtüleri, yerleşim dokuları, duvarlar) birlikte bulundukları alanlardır .

Arkeolojik Sit

İnsanoğlunun varoluşundan günümüze dek ulaşan, eski uygarlıkların yer üstü, yeraltı veya su altındaki ürünlerini, yaşadıkları dönemin sosyal, ekonomik, kültürel özelliklerini yansıtan kültür varlıklarının bulunduğu alanlardır

Kırsal Sit

Yerleşim düzeni, yapım tekniği ve tasarımı ile yerelin ürünü olan tek yapıların yol, meydan, tarım alanı vb. öğelerle bütünleşerek oluşturduğu korunacak değerler taşıyan kırsal alanlardır.

Geleneksel Mimari Miras

Teknolojik ve iletişim olanaklarının gelişmesi ile hızla evrenselleşen dünyada, yerel, yöreye özgü yapı malzeme ve tekniklerini, yöresel yapım geleneklerini yansıtan, yerel kimliği vurgulayan, anonim olarak aktarılan, geleneksel yapı, yapı grupları ve yerleşmelerdir.

Endüstri Mirası

Endüstri kültürünün somut veya soyut bütün kanıtları, belgeleri, endüstriyel üretim için veya endüstriyel işlemlerle oluşturulan yapılar, üretim donatıları ve yapı aksamaları ile yerleşimler, doğa ve kent peyzajları endüstri mirasını oluşturur.

❖ Toplumun ve insan yerleşmelerinin tarih içinde ekonomik sosyal ve kültürel etkenler bağlamında doğal çevreleriyle birlikte ve etkileşim içinde bulunarak evrimleştiği alanlardır.

Modern Mimari Mirası (20. yy Mimari Mirası)

20. yüzyıl başına tarihlenen mimari üslupların (Art Nouveau, Art Deco, I. Milli Mimari) sonrasında 1920'li yıllardan başlayan “Modern Hareket” döneminin yeni malzeme, yeni teknolojiler ve yeni üretim sistemleriyle inşa edilen tasarım ürünlerinin temsilcileri olan yapılar, yapı grupları ve yerleşmelerdir.

Su Altı Kültürel Mirası

Su altı kültür mirası, en az 100 yıldır aralıklı veya sürekli olarak su altında (kıyı sularında, sığ denizlerde ve derin okyanuslarda) bulunan, kültürel, tarihi, arkeolojik nitelikli yerleşme ve yapılar, batık alanları, batıklar, deniz araçları, hava araçları, tarih öncesine ait nesneler, boru hatları, kablolar gibi, insan eliyle oluşturulmuş, mümkünse yerinde korunması gereken, değerlerdir.

Kültürel Peyzaj Alanları

Toplumun ve insan yerleşmelerinin tarih içinde ekonomik sosyal ve kültürel etkenler bağlamında doğal çevreleriyle birlikte ve etkileşim içinde bulunarak evrimleştiği alanlardır.

İnsanın ve doğanın birlikte oluşturduğu kültürel ve doğal kaynakları ve bu bağlamda yaban hayatı ve evcil hayvanları içeren, tarihi bir olay ve bir etkinlikle birlikte olan ya da çeşitli kültürel ve estetik değerler sergileyen coğrafi alanlar Kültürel Peyzaj Alanlarını oluşturur.

Tarihi İstanbul Surları

Kültürel Miras Neden Korunmalı?

Uluslararası alanda kültür varlıklarının korunmasına ilişkin ilk düzenlemelere bakıldığında, bunların savaş ve silahlı çatışma ortamındaki kültür varlıklarının başına gelen zararlarla ilişkili olduğu görülmektedir.

Savaş hukuku, örf ve adet kurallarına ilişkin 1907 tarihli 4no'lu Lahey Sözleşmesi'nin yönetmeliklerinde, din, eğitim, sanat, bilim veya hayır amaçlarıyla kullanılan binalar, tarihi eserler ve hastanelere yapılacak saldırılar yasaklanmıştır. Bu düzenlemeye göre, kültür varlıkları ile okullar veya hastaneler gibi diğer sivil karakterli yerleri korumadaki amaç benzer özellikler taşımaktadır.

Ancak 1950 sonrasında kültürel miras alanında yaşanan gelişmeler göz önüne alındığında, kültürel mirasın, taşıdığı sanatsal veya bilimsel değer yanı sıra, "insanlığın ortak mirası" olmasından ötürü korunması gerektiği anlayışı ortaya konmuştur.

Kültür varlıklarının silahlı çatışma ortamında korunmasını düzenleyen Lahey Sözleşmesi'nin (UNESCO, 1954) önsözünde, "Her millet dünya kültürüne kendinden bir şey katmış olduğu cihetle, hangi millete ait olursa olsun, kültür eserlerine karşı vaki olacak tecavüzlerin bütün insanlığın kültür memalike karşı işlenmiş tecavüzler sayılacağı" belirtilmektedir.

Dünya Miras Sözleşmesi'nin önsözünde ise, "kültürel ve doğal mirasın herhangi bir parçasının bozulmasının veya yok olmasının, bütün dünya milletlerinin mirası için zararlı bir yoksullaşma teşkil ettiği", "kültürel ve doğal mirasın parçalarının istisnâ bir öneme sahip olduğunu ve bu nedenle tüm insanlığın dünya mirasının bir parçası olarak muhafazasının gerektiğini" ve "kültürel ve doğal mirasın korunmasına iştirakin, bütün milletlerarası camianın ödevi olduğunu" kabul edilmektedir.

Avrupa Konseyi de kültür ve kültürel miras alanında kabul ettiği belgelerde ortak miras anlayışını benimsemektedir.

2000'li yıllara gelindiğinde ise, kültürel miras "kültürel çeşitliliğin artırılması ve kültürlerarası diyalogun yükseltilmesi için bir kaynak" olarak ön plana çıkmaktadır.

2001 tarihli kültürel çeşitliliğe ilişkin UNESCO evrensel bildirgesinde kültürel miras, yaratıcılığın kaynağı olarak gösterilmiş ve "hemen her şekliyle korunmalı, zenginleştirilip genişletilmeli ve insan deneyiminin ve emellerinin bir kaydı olarak gelecek kuşaklara teslim edilmelidir ki böylece yaratıcılık tüm çeşitliliği içerisinde teşvik edilmiş ve kültürler arasında etkin bir diyalog hissedilmiş olsun" denilmektedir.

❖ Kültürel mirasın korunması, çevrenin korunması veya insan hakları gibi diğer önemli ortak değerler ile aynı seviyede önem arz etmektedir.

2003 tarihli somut olmayan kültürel mirasın korunmasına ilişkin UNESCO sözleşmesinde ise kuşaktan kuşağa aktarılan somut olmayan kültürel miras “toplulukların ve grupların çevreleriyle, doğayla ve tarihleriyle etkileşimlerine bağlı olarak, sürekli biçimde yeniden yaratılır ve bu onlara kimlik ve devamlılık duygusu verir; böylece kültürel çeşitliliğe ve insan yaratıcılığına duyulan saygıya katkıda bulunur” şeklinde açıklanmaktadır.

Öte yandan 2005 yılında Avrupa Konseyi'nin mevzuatına eklediği Toplum için Kültürel Mirasın Değeri Çerçeve Sözleşmesi (Faro Sözleşmesi) kültürel mirası “hem insanın gelişimi, kültürel çeşitliliğin artırılması ve kültürlerarası diyalogun yükseltilmesi için bir kaynak, hem de kaynakların sürdürülebilir kullanımı ilkesine dayalı ekonomik gelişme modelinin bir parçası” olarak tanımlamaktadır.

Faro Sözleşmesi ayrıca, kültürel mirası insan hakları kapsamında değerlendirmekte ve bireysel bir hak olarak yorumlamaktadır.

Sözleşmeye göre herkesin kültürel mirastan yararlanmaya ve kültürel mirasın zenginleşmesine katkıda bulunmaya hakkı vardır (Madde 4) ve bu hak, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nde tanımlanan “kültürel yaşama katılım hakkının” özünde var olan bir haktır.

Dolayısıyla kültürel mirasın işlevi zaman içinde değişmiş, salt bilimsel incelemelere konu tarihi ve sanatsal değere sahip varlıklardan, toplulukların ve bireylerin kültürel kimliğini oluşturan bir unsur haline gelmiştir.

Kısaca ortak bir değer olarak kültürel mirasın korunması, çevrenin korunması veya insan hakları gibi diğer önemli ortak değerler ile aynı seviyede önem arz etmektedir.

Apollon Tapınağı, Didim

Afet Riskleri Karşısında Kültürel Mirasın Korunması

Şiddetli doğa olaylarının birer afete dönüşmeye başladığı ve oluşum sıklığının artış gösterdiği son yıllarda meydana gelen bu olaylar dünyadaki önemli mimari ve doğal miras alanlarını tehdit etmektedir.

Doğadan ve insanlardan kaynaklı afetlerin yanı sıra savaş ve yerel çatışmalar, büyük ölçekli ve kültürel mirası göz ardı eden projeler, kitle turizminin etkileri, kültürel miras odaklı olmayan yasal düzenlemeler ve sonuçları kültürel mirası kısa veya uzun vadede, doğrudan ya da dolaylı olarak tehdit etmektedir.

Deprem, yangın, silahlı çatışma, vandalizm, terörist saldırılar, küresel iklim değişiklikleri, sadece doğal alanların ekolojik dengelerini bozmakla kalmayıp; arkeolojik alanların, tarihî yapıların da zarar görmesine neden olmaktadır.

Yapılan saptamalara göre son birkaç yıl içinde, Dünya Mirası Varlıkları'nda doğa ve insan kaynaklı afetlerden dolayı büyük kayıplar söz konusu olmaktadır.

Örneğin, 2003 yılında Bam kenti (İran) ve 2006 yılında Prambanan Tapınağı (Endonezya) deprem nedeniyle; 2002 yılında Edinburgh Old Town (İngiltere) yangın nedeniyle afete maruz kalmışlardır.

2001 yılında Afganistan'daki Bamiyan Budaları silahlı çatışma ve vandalizm nedeniyle; 1998 yılında Tooth Relic Tapınağı Kandy (Sri Lanka) terörist saldırılar nedeniyle imha edilmiş ve 2007 yılında Sundarbans ormanını (Bangladeş) kasırga tahrip etmiş, balıkçılar, yaban hayat yok olmuş ve tuzlu sular tüm bölgeye yayılmışlardır.

Küresel iklim değişiklikleri ise sadece doğal alanların ekolojik dengelerini bozmakla kalmamakta, arkeolojik alanların, tarihî binaların da deprem, sel gibi doğal afetlerden zarar görmesine neden olmaktadır.

Kariye Müzesi

Dünyada ve Türkiye’de Kültürel Mirasın Korunması

Dünyada Kültürel Mirasın Korunması

❖ Dünya Mirası Sözleşmesi'ni imzalayan her devlet hem kültürel, hem de doğal mirasını tanımlama, belirleme, koruma, restore etme, sunma ve gelecek nesillere aktarma yükümlülüğündedir.

Kültürel mirasının risklere karşı korunmasının uluslararası düzeyde kurumsallaşması konusunun geçmişi, I. Dünya Savaşı'na kadar uzanmakla birlikte somut ve ortak kabul gören adımların atılması II. Dünya Savaşı'nın sonunu bulmuştur.

Silahlı çatışmaların engellenmesi çabaları UNESCO tarafından geliştirilen sözleşmelerle başlamıştır.

1954 yılında kabul edilen ve sonraki yıllarda yaşanan silahlı çatışmalar nedeniyle 1999 yılında revize edilen Lahey Sözleşmesi kültürel varlıkların karşı karşıya kaldığı risklere dikkat çekerek bu konuda devletlerin benimsemesi gereken yaklaşımları / davranışları tanımlamaktadır.

1964 tarihli Venedik Sözleşmesi ise “tarihî merkezlerin korunması ve rehabilitasyonu ile ilgili hareket”i tanımlayan, mirasın tahrip olmasını engelleyen bir tutumun yaygınlaşmasında aktif rol oynayan ve önemini günümüzde de koruyan belge olma özelliği taşımaktadır.

Kültürel miras kavramı 2000’li yıllar öncesinde tek yapı-ölçeğinde bir yaklaşımla tanımlanmaktaydı. Bu yaklaşımı çeşitli uluslararası sözleşmelerde de görülebilmek mümkündür.

Örneğin 1931 “Atina Tüzüğü’nde (Charter of Athens)” ve 1954 “Lahey Sözleşmesi’nde (The Hague Convention)” olduğu gibi kültürel miras sadece anıtsal mimari eserler, tarihi ya da sanatsal öneme sahip yapılar ve arkeolojik sit alanları gibi taşınmaz kültür varlıkları; resim, heykel gibi sanat eserleri, kitaplar, arşivler, el yazmaları, bilimsel açıdan önemli koleksiyonlar gibi sanatsal, tarihi veya arkeolojik öneme sahip taşınabilir kültür varlıkları olarak ele alınmaktaydı.

Sivil yapıların oluşturduğu tarihi kentsel çevre bakımından zengin örneklerle sahip olan Avrupa kentleri II. Dünya Savaşı sırasında çok büyük ölçeklerde yıkımlara uğramıştır. Savaş sonrası kentlerin yeniden yapılanmaları tarihsel sürekliliği ani bir kesintiye uğratan hızlı bir dönüşüm olmuştur.

UNESCO Tarafından Belirlenen Dünya Kültürel Mirasları'ndan, Mostar Köprüsü, Bosna Hersek

Kentlerin bu hızlı yeniden yapılanması ciddi tepkilere yol açmış ve koruma anlayışının yeni bir boyut kazanmasına neden olmuştur. Bu tepkiler neticesinde sivil yapıların da korunmaya değer kültürel varlıkları olduğu kabul edilmiştir.

Sıradan sivil yapıların da anıtsal yapılar kadar korunmaya değer olduğu ilk kez 1964 tarihli “Venedik Tüzüğü (The Venice Charter)” ile dile getirilmiş ve taşınmaz kültür varlıklarının kapsamı genişlemiştir.

Venedik Tüzüğü, kültürel miras tanımının değişmesi ve korumanın kapsamının genişlemesi açısından bir köşe taşı niteliğindedir.

Tüzüğün 1. Maddesinde “Tarihi anıt kavramı sadece bir mimari eseri içine almayıp, bunun yanında belli bir uygarlığın, önemli bir gelişmenin, tarihi bir olayın tanıklığını yapan kentsel ya da kırsal bir yerleşmeyi de kapsamaktadır.

Venedik Tüzüğünde tarihi anıt kavramı yalnız büyük sanat eserlerini değil, ayrıca zamanın geçmesiyle kültürel anlam kazanmış daha basit eserleri de içine alır” denilmektedir, böylelikle sanat eseri niteliğinde olmayan sıradan yapılardan oluşan yerleşme dokuları da Tüzük ile ilk kez korunmaya değer görülmektedir.

Kültürel miras tanımına getirilen bir başka önemli değişiklik ise 1972 yılında UNESCO’nun imzaya açtığı “Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunması Hakkında Sözleşme (Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage)” ile insan eliyle inşa edilmiş alanların yanı sıra doğanın ve doğa ile insanın birlikte yarattığı eserlerin de kapsama alınmasıdır.

Kısaca Dünya Mirası Sözleşmesi olarak anılan bu sözleşme imzacı her devleti hem kültürel, hem de doğal mirasını tanımlama, belirleme, koruma, restore etme, sunma ve gelecek nesillere aktarma yükümlülüğü altına sokmaktadır.

UNESCO tarafından kabul edilen Dünya Mirası Sözleşmesi’ni aynı zamanda kültürel mirasını risk kapsamında ele alan kapsamlı ilk uluslar arası belge olarak da kabul etmek mümkündür.

1972 yılında onaylanan sözleşmede “dünyadaki sosyal ve ekonomik şartların değişmesiyle kültürel ve doğal mirasın giderek artan bir hızla yok olma tehdidi altında olduğu”na vurgu yapılarak, bu durumun bütün devletler için bir yoksullaşma olduğu kabul edilmektedir.

Avrupa Konseyi Bakanlar Kurulu tarafından 1975 yılının Avrupa Mimari Miras Yılı olarak kabul edilmesini takiben Avrupa Konseyi tarafından yayınlanan “Avrupa Mimari Miras Sözleşmesi (European Charter of Architectural Heritage)” kültürel mirasın korunmasında karşılaşılan yeni sorunları ele alan önemli bir belge niteliğindedir.

Venedik Tüzüğü'nde olduğu gibi bu sözleşmede de mimari mirasın sadece anıtsal yapılardan ibaret olmadığı, eski kentlerdeki ve kırsal yerleşmelerdeki sıradan yapıların da bu mirasın önemli bir parçası olduğu yinelenmekte; hem fonksiyonel, hem de sosyal anlamda karma dokuları destekleyen bu yerleşmelerin toplumsal entegrasyon açısından da uygun ortamlar sunduğu ancak bu özelliklerinin tehlike altında olduğu vurgulanmaktadır.

Bu tehlikelerin ise ancak bütünlük bir yaklaşımla giderilebileceğine işaret edilmektedir.

Bu bağlamda Avrupa Mimari Miras Sözleşmesi'nin getirdiği en önemli kavram “bütünlük koruma” prensibidir.

Bütünlük Koruma Prensibinde fiziksel çevrenin içinde yaşayanı ile birlikte korunmasına özen gösterilmesi gerektiği belirtilmektedir.

Ayrıca bütünlük korumanın geniş katılımlı bir işbirliği olmaksızın başarılı olamayacağı vurgulanmaktadır.

Aynı yıl Avrupa Konseyi Bakanlar Kurulu'na yayınlanan “Amsterdam Bildirgesi (Declaration of Amsterdam)” de bu prensipleri çok açık ve vurgulu bir biçimde dile getirmiş ve “Geçmişimiz için Bir Gelecek” sloganı ile yaygınlaştırmaya çalışmıştır.

Tehlike ve risk kavramları kültürel mirasın korunmasının Dünya ölçeğinde gelişmesinde kendini göstermiş ve zaman içinde Dünya Miras Komitesi dikkatini “riske hazırlıklı olma” ve “izleme” süreçlerine doğru yönlendirmiştir.

Dünya Miras Sözleşmesi Kültürel Miras varlıklarının özgünlüklerinin bozulmadan korunmasını sağlamak üzere bir kontrol mekanizması olarak Tehlike Altındaki Dünya Miras Listesi sürecini geliştirmiştir.

Böylelikle varlıkların bozulmadan kalabilmeleri için olağanüstü önlemler alınması ve uluslararası işbirlikleri yapılmasının önü açılmıştır.

1992 yılında yayımlanan ve Dünya Miras Komitesi'nin etkinliklerinin 1972-1992 yılları arasındaki 20 yıllık uygulamalarının değerlendirildiği raporda risklere hazırlık hakkında iki önemli konu tanımlanmaktadır:

- Dünya Miras Alanları'nın uygun olarak korunması ve yönetilmesini geliştirmek için alanı tehdit eden ve alana zarar vereceği belli olan konulara karşı uygun eylemler geliştirmek,
- Dünya Miras Alanları'nın daha sistematik olarak izlenmesi için süreçler tanımlamak; düzenli izleme için ilgili devlet ve uzman bilirkişilerle işbirliği kurmak.

1992 yılında ise UNESCO Dünya Miras Listesi kapsamındaki kültür varlıklarını “riske hazırlık” (risk preparedness) açısından ele alan uzman raporları yayınlamıştır.

UNESCO Tarafından Belirlenen Dünya Kültürel Mirasları'ndan, Machu Picchu, Peru

Bu kapsamda yeniden bir yapılandırma geliştirilmiştir.

Bu yeniden yapılandırmaya göre birleşmiş milletler taraf devletlerine; kültürel ve doğal mirası tehdit eden risk ve tehlikelere karşı bilimsel ve teknik çalışmalar ve araştırmaların gerçekleştirilmesini ve uygulanması bir yükümlülük olarak kabul edilmiştir.

1992 yılında ICOMOS tarafından “Kültürel Mirası Risk Altından [kurtarmak üzere] Kurumlar Arası Görev Gücü” (Inter-Agency Task Force-IATF) toplantısı düzenlenmiştir.

1992 yılından itibaren IATF çalışmaları Kanada ICOMOS Milli Komitesi tarafından sürdürülmüştür.

Bu çalışmalar ulusal bir deklarasyonla sonuçlandırılmıştır.

1995 yılında Kobe’de gerçekleşen büyük deprem ve ardından düzenlenen “Kültürel Varlıkların Riske Hazırlanması” konulu sempozyum ise konu hakkında uluslararası kamuoyunun oluşturulmasında tetikleyici rol oynamıştır.

1999 yılındaki UNESCO Dünya Miras Komitesi toplantısının Japonya’da gerçekleştirilmesi, Dünya Bankası adına yapılan konuşmanın “Risk Altındaki Miras” başlığını taşıması kamuoyunun risk konusundaki duyarlılığını oluşturma çabaları açısından önemli adımlar olarak tanımlanmaktadır.

Aynı yıl, ICOMOS Uluslararası Anıtlar Sitler Konseyi’nin altında kültür mirasına yönelik doğal ya da insan kaynaklı afet risklerinin azaltılması ve hazırlık konusunda çalışan uzmanları biraraya getiren “ICORP-Uluslararası Risklere Hazırlık Komitesi” kurulmuştur.

“Risk” kavramı Miras Komitesi’nin 1994 yılında Phuket, Tayland’da gerçekleştirilen 18. toplantısında ve bu toplantı kararlarıyla kabul edilen Uygulama Rehberi’nde kapsamlı olarak ilk kez yer almıştır. Dünya Miras Komitesi’nin risk konusunu doğrudan karar haline getirmesi ise 2005 yılı komite toplantısında gerçekleştirilebilmiş, alınan kararda konunun önemi üzerinde bir kez daha durularak Kobe Sempozyumu’na atıf yapılmıştır.

Dünya Miras varlıklarının, günümüzde doğal ve insan kaynaklı afetlere karşı tehdit altında olduğu bilinmektedir.

UNESCO Dünya Miras Komitesi’nin 2006 yılında Vilnius’ta gerçekleştirdiği 30. Komite toplantısında alınan karar uyarınca “Dünya Miras Varlıklarında Afet Risklerinin Azaltılması” tematik çalışma grubu oluşturulmuştur.

❖ Dünya miras varlıklarının değerlerini kaybetmesi ya da bozulması; toplulukların kültürel önemlerini ve sosyo ekonomik değerlerini olumsuz etkileyecektir.

Dünya Mirası Özelliği Taşıyan Varlıklar için Afet Risklerinin Azaltılması Stratejisi

Dünya Miras Komitesi 2004 yılında, Dünya Miras Merkezi'ni Taraf Devletler, Danışma Organları ve acil durumlara müdahale alanında çalışan diğer uluslararası organizasyonlar ve sivil toplum kuruluşları ile işbirliği içinde bir risk-hazırlık stratejisi hazırlamaya çağırdı.

Söz konusu Strateji, 2006 yılındaki 30. oturumunda Dünya Miras Komitesi'ne sunuldu, hedefleri uygun bulundu ve onaylandı. Daha sonra, revize edilen Dünya Mirası Özelliği Taşıyan Varlıklar için Afet Risklerinin Azaltılması Stratejisi Dünya Miras Komitesi'nin 2007 yılındaki 31. oturumunda sunuldu ve komite tarafından onaylandı.

Stratejinin Amacı

Stratejinin amacı, Taraf Devletlere aşağıdaki konularda yardımcı olarak Dünya Mirasının korunması olgusunu güçlendirmek ve sürdürülebilir kalkınmaya katkıda bulunmaktır.

1. Mirasla (kültürel ve tarihi ilgili endişe ve kaygıların ulusal afet azaltma politikalarına entegre edilmesi,
2. Afet riskinin azaltılmasıyla ilgili endişe ve kaygıların, ülke sınırları içindeki Dünya Mirası özelliği taşıyan varlıklar için, ülkenin yönetim planları ve sistemleri altında birleştirilmesi.

Stratejinin Kapsamı

Stratejinin amacı doğrultusunda, riskler, afetlerden kaynaklanarak kültürel ya da doğal miras değerlerini veya onların bütünlüğünü ve/veya özgünlüğünü olumsuz etkileyen riskler olarak anlaşılacak ve kabul edilecektir.

UNESCO Tarafından Belirlenen Dünya Kültürel Mirasları'ndan, Nemrut, Adıyaman

Bundan dolayıdır ki strateji; kirlilik, turizm veya kentsel istila gibi kademeli olarak artan (kümülatif) süreç ve faktörleri kapsamaz.

Strateji, afetler ve miras ile ilgili önceki politikalar göz önüne alındığında yenilikçidir.

Topluluklara sağladığı mal ve hizmetler sayesinde ilk kez, afetlerin etkilerini azaltmada mirasın oynayabileceği olumlu bir rol bulunmaktadır. Bu çalışma grubunun oluşturduğu rapora göre dünya miras varlıklarının değerlerini kaybetmesi ya da bozulması; toplumların kültürel önemlerini ve sosyo ekonomik değerlerini olumsuz etkileyecektir.

Buna göre benimsenmesi gereken hedefler ve öncelikli eylemler,

Dünya Miras Varlıkları'nda:

- Risklerin azaltılması için ilgili küresel, bölgesel, ulusal ve yerel kurumların güçlendirilmesi;
- Afet önleme kültürü oluşturmak için bilgi, yenilik ve eğitim alanlarının kullanılması;

- Afet risklerinin tanımlanması, değerlendirilmesi ve izlenmesi;
- Risk faktörünü yaratan gerçek nedenin azaltılması;
- Afet hazırlıklarının güçlendirilmesi konuları temel eylemler olarak kabul edilmektedir.

Dünya Miras Varlıklarında Afet Risklerinin Azaltılması çalışma grubu aynı zamanda "Dünya Miraslarının Afet Risklerine Karşı Yönetilmesi" için bir rehber / el kitabı hazırlamıştır.

Bu rehberin Afet Risk Yönetiminde kabul ettiği temel ilkeler şunlardır:

- Dünya Miras Varlığı'nın özgünlüğü ve/veya bütünlüğü ve sürdürülebilirliğine yönelik risklerin azaltılması öncelikli olmakla birlikte, insan hayatı, fiziksel varlıklar ve hayatın sürdürülmesi konuları da önem taşımaktadır.

- Afet risk yönetimi, varlığın sadece büyük tehlikelere karşı korunmasıyla değil, aynı zamanda bakım, yetersiz yönetim, sürekli ilerleyen bozulma veya ekosistem gibi faktörleriyle de ilgilidir.
- Dünya Miras Varlığı'nın korunmasında önemli bir faktör de tampon bölge uygulamasıdır.

Havza alanları, jeolojik açıdan yangın tehlikesi ve heyelan olasılıklarının olduğu tampon bölgelerde, uygun risk yönetimi kurallarının geliştirilmesinde Afet Risk Yönetimi yardımcı bir unsurdur.

- Erozyon, tsunami ve fırtınanın sebep olduğu kıyı bölgelerindeki su baskınlarına karşı koruma yöreye özgü bitkilendirmelerle sağlanabilmektedir.
- Tarihî binalar gibi, kültürel miras özelliği olan tarihî kasaba ve kentsel alanlar, arkeolojik alanlar, tarihî bahçeler, kültürel peyzajlar için ayrı ayrı Afet Risk Yönetimi özel tanımlamalarının yapılması gerekir.

❖ Afet sırasında, insanlar için olduğu gibi kültürel miras için de önceden geliştirilmiş çeşitli acil müdahale programları gereklidir.

“Dünya Miraslarının Afet Risklerine Karşı Yönetilmesi Rehberi”, afetin 4 evresi olan risk ve zarar azaltma, hazırlık, müdahale ve iyileştirme evrelerini kabul etmiş ve buna göre hazırlanmıştır.

Afet öncesinde yapılması gereken hazırlık faaliyetleri, riskin değerlendirmesi ve önleme, azaltma önlemlerinin (bakım ve izleme, çeşitli afet yönetimi politikaları ve programları) formüle edilmesi ve uygulanması olarak tanımlanmaktadır.

Ayrıca bu aşamada acil durum hazırlığı da gerçekleştirilmelidir.

Bunlar acil durum ekibinin kurulması, tahliye planı ve prosedürlerinin tanımlanması, uyarı sistemleri, gerekli aletler ve geçici depoların hazırlanmasıdır.

Afet sırasında, insanlar için olduğu gibi kültürel miras için de önceden geliştirilmiş çeşitli acil müdahale programları gereklidir.

Afet sonrası etkinlikler ise kültür varlığının hasar görmüş parçalarının onarımı, kurtarma veya rehabilitasyon faaliyetlerinin hazırlanması olarak kabul edilmektedir.

Afet risk yönetimi anlayışında afet öncesinde, sırasında ve sonrasında yapılması gereken tüm faaliyetler için “hazırlık yapılması”nın önemi vurgulanmaktadır.

Yaşanan her afetin ya da kurtarma deneyiminin ardından karşılaşılan başarılar ve başarısızlıklardan dersler çıkarılması, planların gözden geçirilmesi, dolayısıyla risk yönetim planlarında periyodik iletişim ve izleme döngüsünün çalıştırılması rehberin kesin talimatları olarak tarif edilmektedir.

Bu konuda vurgulanan diğer önemli iki konu da planlarda herkesin anlayabileceği dilin kullanılması ve hazırlanan planların dijital olarak herkesin erişebileceği şekilde konumlandırılmasıdır.

UNESCO Tarafından Belirlenen Dünya Kültürel Mirasları'ndan, Itsukuşima Tapınağı, Japonya

Dünya Miras Varlıkları için “Afet Risk Yönetim Planı”nın Genel Çerçevesi

Rehber, Afet Risk Yönetim planı hazırlanmasında dikkat edilmesi gerekenler için şu önerileri geliştirmiştir:

- Plan, açık, esnek ve pratik bir rehber niteliğinde olmalı, katı kurallar içermemelidir,
- Plan sadece eylemlerin bir listesinden ibaret olmamalıdır. Farklı durumlar için uygun eylemleri tarif etmeli ve sorumlular tarafından uygulamanın takibine imkân tanımalıdır.
- Planın temel hedefleri ve sürecinin yanı sıra uygulanacak alan sınırları, hedef kitlesi ve uygulama sorumluları açıkça belirtilmelidir.
- Hazırlanacak planda kültür varlığının Üstün Evrensel Değer Bildirimi'nde belirtilen özellikleri dikkate alınmalı ve bu özellikleri olumsuz etkileyecek temel afet riskleri belirlenmelidir.

Bu özellikler, afeti önleme ve azaltma için kullanılacak araçları, teknikleri, uygulama stratejilerini, acil durumlara hazırlık ve müdahaleyi, iyileştirme, bakım ve izleme süreçlerini biçimlendirmektedir.

- Kültür varlığının niteliğine bağlı olarak hazırlanacak Afet Risk Yönetim planı özellikle belediye, itfaiye, polis, sağlık hizmetleri gibi kuruluşlarla koordinasyonu da sağlayacak şekilde mümkün olduğunca kapsamlı olmalıdır.

Örneğin, bir bölgede çok çeşitli kültür varlığı bulunuyorsa, her kültür varlığı için ayrı ayrı planlar yerine, bölgenin tüm miras değerleri için kapsamlı bir risk yönetim planı önerilmektedir.

- Afet Risk Yönetim Planı, kullanıcılara göre farklılaştırılmalı; kamu bilincinin artırılması için bir broşür veya poster; devlet kurumları için uygun formatta bir rapor, alan yöneticileri için kontrol listesi ve el kitabı şeklinde hazırlanmalıdır.

Biçimi ne olursa olsun, yönetim planının temel kararları ve sistemi bozulmamalıdır.

- Bu planlar bir felaket sırasında kolaylıkla ulaşılabilecek şekilde farklı yerlerde güvenli bir şekilde muhafaza edilmelidir.
- Afet Risk Yönetim Planı geri beslemeye açık bir döngü sistemi içinde çalışmak üzere şu adımları içermelidir: Tanımlama ve değerlendirme; önleme ve azaltma; acil durum hazırlığı ve etkisi; kurtarma; uygulama ve izleme.

Rehberin önemle üzerinde durduğu bir diğer konu da Afet Risk Yönetim Planı'nın etkinliğinin sağlanabilmesi için şu üç sistemin birbiriyle ilişkilendirilmesidir: “Ülke/ kent / kırsal alan için geçerli olan afet yönetim sistemleri”, “Dünya Miras varlığının Afet Risk Yönetim planı”, “Dünya Miras Varlığı'nın alan yönetim planı”. Kapsamlı bir alan yönetim planı olan durumlarda risk yönetim planı bu planla ilişkilendirilerek hazırlanır.

Alan yönetim planlarının olmadığı durumlarda risk yönetim planları yalnız kalabilirler, bu nedenle mutlaka alan yönetim sistemleriyle ilişkili olarak hazırlanmalıdırlar.

Bu durumda risk yönetim planları, alan yönetim planlarının hazırlanmasında katalizör olabilirler.

Bir kültür varlığı için birbirinden bağımsız olarak hazırlanmış çeşitli planların olması durumunda bu planlarla çapraz referansların kurulması önemlidir.

Örneğin ziyaretçi kullanımı ve yangın yönetimi planları, yönetim planı ve bölgesel ölçekli afet risk azaltma planlarıyla bağlantılı olarak hazırlanmalıdır.

Dünya Miras varlıklarındaki riskleri izleme konusunda çeşitli ulusal ve uluslararası kurumlar bulunmaktadır. Bunlardan en önemlisi ICOMOS'un Miras &Risk (The Heritage&Risk-H@R) programıdır.

1999 yılında Meksika'daki genel kurulda kabul edilerek üzerinde çalışılmaya başlanan ve raporlama sistemine dayanan programın amacı, tehdit altındaki miras alanlarını, anıtları tanımlamak, tipik vaka çalışmalarını, eğilimleri ve kültürel mirasını karşı karşıya kaldığı tehditlere çözüm için geliştirilen önerileri izlemektir.

Günümüzde ICOMOS bünyesindeki "Miras&Risk" başlığı altında, ICOMOS Küresel Miras İzleme Ağı ve 2009 yılında tekrar canlandırılan "Uluslararası Risk Hazırlık Komitesi" (ICORP) ile "Mavi Kalkan" ortaklıkları uluslararası komite ve kuruluşları yer almaktadır.

ICOMOS'un bilimsel komitelerinde biri olarak çalışmakta olan ICORP'un amacı, miras kurumları ve profesyoneller ile birlikte doğal veya insan kaynaklı afetlere ilişkin hazırlıkları geliştirmek; afet konularının mirasın korunması konusuyla bütünleştirilmesini; uluslararası afet yönetimini, hazırlık planlamasını, risk azaltım ve yardım operasyonlarını teşvik etmek şeklinde tanımlanmaktadır.

ICOMOS ve ICORP'un Yıldız Teknik Üniversitesi ile ortak olarak düzenlediği uluslararası sempozyumunun başlığı "Risk Anında Kültürel Mirasın Korunması" adını taşımaktadır ve 15-17 Kasım 2012 tarihlerinde İSMEP projesi kapsamında İstanbul'da Yıldız Teknik Üniversitesi'nde gerçekleştirmiştir.

Öte yandan zaman içinde kültürel miras varlıklarına egemen olan eser odaklı bakış, elle tutulamayan somut olmayan mirası (toplulukların, halkların adetleri, inançları, müzikleri, yeme-içme kültürleri, yaşam pratikleri gibi), yaşayan toplulukların kültürel mirasını ve bir yerin fiziki dokusu, aurası, atmosferi, peyzaj alanlarını ve endüstri mirasını da kapsayacak biçimde genişlemiştir.

UNESCO Tarafından Belirlenen Dünya Kültürel Mirasları'ndan, Venedik, İtalya

Nitekim Dünya Miras Komitesi Hükümetler arası Dünya Kültür ve Doğal Mirası Koruma Komitesi'nin Ocak 2008 tarihinde kabul ettiği “Dünya Miras Sözleşmesinin Uygulamasına Yönelik İşlevsel İlkeler Rehberinde (Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention)” Dünya Miras Listesi'ne aday gösterilebilecek “özel niteliklere sahip varlıklar” diye yeni bir kategori açmıştır.

Buna göre, “Kültürel Peyzajlar”, “Tarihi Şehirler ve Şehir Merkezleri”, “Kanallar” ve “Miras Rotaları” başlıklarına giren Üstün Evrensel Değerlere sahip varlıklar da Dünya Miras Listesi'ne aday gösterilebilmektedirler.

Örnek Çalışmalar

Masalsı şehir Venedik'in Belediye Başkanı Giorgio Orsoni, afetlere karşı direnç oluşturmak ve kültürel mirası korumak doğrultusundaki çalışmaları sebebiyle UNISDR tarafından Avrupa'nın ilk Kentsel Dirençlilik Şampiyonu seçilmiştir.

Birleşmiş Milletler Afetlerin Azaltılması Sekreteryası (United Nations International Strategy for Disaster Reduction - UNISDR) tarafından 2010 yılında Dirençli şehirler yaratma: Şehrim hazırlanıyor (Making Cities Resilient: My City is Getting Ready) kampanyasında başlatılmıştır. Bu kampanya ile ilgili detaylı bilgiler Afete Dirençli Şehir Planlama ve Yapılaşma Rehber Kitabı'nda yer almaktadır.

Birleşmiş Milletler Afet Riskinin Azaltılmasının Sekreteryası, dünyanın dört bir yanındaki yaklaşık 1.000 üye şehre sahip olan UNISDR'nin “Dirençli Şehirler Yaratma” kampanyasında Venedik'i en dirençli şehir ilan etmiştir.

Ödül töreni, “Avrupa'da Afetlere Dirençli Şehirler Oluşturmak: Kültürel Mirasın Korunması ve İklim Değişikliğine Uyum Sağlanması” konulu 2 günlük konferans dahilinde gerçekleşmiştir.

Venedik şehir yönetimine, vatandaşların doğrudan katılımı ile kültürel mirasın korunmasında üstlendiği aktif rolünden ötürü ödüle layık görülmüştür.

Kente özgü etkili bir sivil savunma sistemi sayesinde vatandaşlar afet riskini azaltma çalışmalarına doğrudan katılmaktadır. Örneğin, acil bir durumda bilhassa kültürel varlıkların korunması için, vatandaş-gönüllülerden oluşan özel bir grup kurulmuştur.

Venedik Belediye Başkanı, iklim değişikliğinin yol açtığı, deniz seviyesinin yükselmesinden kaynaklanan sel riskinin artmış olmasına atıfta bulunarak, küresel değişimin zorlukları göz önüne alındığında Venedik, kırılganlığın değil, dirençliliğin dünyadaki sembolü olabileceğine işaret etmiştir.

❖ Kültürel miras, kültürel kimliğin ve yenilenebilir olmayan insan varlıklarının kaynağını temsil etmektedir. Şehirler ise bu mirasın yaşayan kanıtları ve fiziksel birer mağazasıdır.

İtalyan Sivil Koruma Dairesi Başkanı Franco Gabrielli' ise , dünya için bir kültürel ve sanatsal miras cennetini andıran İtalya, büyük çaptaki kentleşmeye ve deprem, volkan, sel, toprak kayması ve orman yangınlarına kadar uzanan geniş yelpazedeki her türlü doğal afete maruziyet derecesinin yüksekliğine bağlı olarak büyük risk altında olduğunu vurgulamıştır.

Yüzen şehir, 'Adriyatik'in Kraliçesi', çok eskilere uzanan tarihi boyunca, spesifik risk önleme ve izleme becerilerini sürekli geliştirmiş; bu sayede büyüleyici güzelliğini ve cazibesini - zaman içinde değişime uğramadan- koruyarak günümüze değin ulaştırabilmiştir.

Artan dirençlilik, sivil savunmaya adanmış tüm ilgili aktörlerce ortaya konacak işbirliği, bilgi alışverişi ve ortak hareket etme temeli üzerine kurulu olan kesintisiz çalışmaları gerekli kılmaktadır. Bu yüzden de afet riskinin azaltılması konusu sürekli olarak politik gündemin üst sıralarında yer almaktadır.

19 - 20 Mart 2012 tarihlerinde Venedik'te düzenlenen ve konferansa Avrupalı belediye başkanları, Avrupa'da afet risklerinin azaltılmasıyla ilgili çalışan yerel ve ulusal hükümet temsilcilerinin yanı sıra Avrupa Konseyi, Avrupa Komisyonu gibi bölgesel kuruluşlar ve özel sektör, üçlü Birleşmiş Milletler kuruluşları -Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO), Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Programı (UNHABITAT) ve Birleşmiş Milletler Afetlerin Azaltılması Uluslararası Stratejisi (UNISDR)- katılmıştır.

"Kültürel Mirasın Korunması ve İklim Değişikliğine Uyum Stratejileri doğrultusunda Yerel Düzeyde Dirençlilik Oluşturma konulu Venedik Bildirgesi" katılımcılar tarafından benimsenmiştir.

Belirtilen hususlar şu şekildedir:

- "Kültürel miras, kültürel kimliğin ve yenilenebilir olmayan insan varlıklarının kaynağını temsil etmektedir.

UNESCO Tarafından Belirlenen Dünya Kültürel Mirasları'ndan, Olimpiya Antik Kenti, Yunanistan

Şehirler ise bu mirasın yaşayan kanıtları ve fiziksel birer mağazasıdır.

Kentsel afet riskleri, bu tür varlıkların korunmasının önündeki en önemli engel ve tehditlerden biridir.”

- “Sürdürülebilir kalkınma, afetlere karşı kentsel direncin artırılmasına yönelik olarak gerçekleştirilecek sektörler arası planlama aracılığıyla, her düzeydeki afet risklerinin azaltılması ve dirençlilik oluşturulması çalışmalarına entegre edilmelidir.”
- “Kültürel mirasın korunması ve iklim değişikliğine uyum konularına bilhassa odaklanarak afetlere karşı direnç oluşturmada yerel düzeydeki Avrupa şehir ağlarının katılımının artırılması amaçlanmaktadır.”
- “Sürdürülebilir kalkınma stratejileri, kentsel sürdürülebilirlik ve direncin artırılması için yerel düzeydeki afet riskini azaltma önlemlerini yansıtmalıdır.

Topluluklar, şehirler ve yerel yönetimler, Dirençli Şehirler Yaratmak kampanyasının web sitesi gibi mevcut bilgi kaynakları, ulusal veri tabanları ve kampanyaya katılan kentlerin faaliyetleriyle ilgili diğer tüm bilgilerden faydalanmaları yönünde teşvik edilmelidir.”

- Katılımcılar, şehirleri daha güvenli hale getirme yönündeki çabalara hız kazandırmanın, can ve mal kaybının önlenimin ve afet risklerinin azaltılması için özel sektör ile kurulacak ortaklıkları teşvik etmenin bir yöntemi olarak “Dirençli Şehirler Yaratma” kampanyasının 10 Temel eyleminin, yerel risk azaltma planlarına entegre edilmesini kararlaştırılmıştır.

Dahası, şehirler tarafından üstlenilen afet riskini azaltma faaliyetleriyle ilgili temel bilgilerin toplanması için yakın zamanda UNISDR tarafından geliştirilen Yerel Yönetim Öz Değerlendirme Aracı'nın kullanımının teşvik edilmesi, tüm bunların yanı sıra karara bağlamıştır.

UNISDR tarafından 2010 yılında başlatılan Dirençli Şehirler Yaratma kampanyası, yerel liderlik sergilemesinin yanında afet riskini azaltmada ne tür çabaların şehirleri daha güvenli ve daha dirençli hale getireceğiyle ilgili farkındalığı artırmaktadır.

Üye kentler, kampanyaya katılmalarının bir parçası olarak, dünyanın afet riskinin azaltılması için tek ayrıntılı planı olan Hyogo Ulusların ve Toplulukların Afetlere Karşı Dirençlerinin Artırılması Çerçeve Eylem Planı (Hyogo Framework for Action 2005-2015 -- Building the Resilience of Nations and Communities to Disasters) uyarınca yerel risk azaltma ve uyum stratejileri geliştirmekte ve uygulamaktadırlar.

Kültürel Mirasla İlgili Önleyici Koruma Projesi, Gürcistan

Tarihi yapıların ve eserlerin önleyici bir anlayışla korunması ve bakım/onarım ihtiyaçlarının giderilmesi, onları deprem, sel ve yangın gibi doğal afetlerden korumanın önemli adımlarından biridir. 1998 yılında, Gürcistan'da bilhassa turizmin gelişimini teşvik ederek ekonomik büyümeyi desteklemek için tarihi yerleri rehabilite etmek ve kültürel gelenekleri yeniden canlandırmak amacı ile Kültürel Miras Projesi başlatılmıştır.

Bununla birlikte, Gürcistan sismik aktiviteye eğilimli olması sebebiyle, önleyici koruma faaliyetleri Acil Rehabilitasyon Programı aracılığıyla projeye entegre edildi ve projenin uygulamasının sonlarına doğru Tiflis gerçekten de iki depremle sallanmıştır.

Program, ülke genelindeki kültürel mirasın yok olmasını ve kalıcı hasar görmesini önlemek için toplumsal gruplara, STK'lara ve kurumlara 1 milyon dolar sağladı.

Program, rekabetçi bir seçim sürecinin sonucunda tahsis edilen hibe ile uygulanmıştır.

Teklifler, yapıların çökme tehlikesine karşı stabilize edilmesi, eski el yazmalarının mikrofilmlerinin çekilmesi ve arşivlenmesi, geleneksel şarkıların ve dansların kayıt altına alınması gibi çalışmalara odaklanmıştır.

Daha belirgin olarak, kiliseler, anıtlar, freskler ve arkeolojik alanların yanı sıra halk müziği, fotoğraf, film ve dans gibi kültürel varlıkların bozulmasının veya kalıcı olarak yitirilmesinin önüne geçmek için 58 proje ile 100'ün üzerinde tarihi ve kültürel hazinenin korunmasına katkı sağlandı. Finansman sağlanacak olan teklifler, tamamı ile şeffaf bir süreç yoluyla Gürcü Kültürel Canlanma Kurulu tarafından seçildi.

Seçici kurula ve yararlanıcılara, sunulan önerilerin kriterlere uygunluğunu kontrol etmek ve uygulanması aşamalarının izlenmesi ve değerlendirilmesini sağlamak amacıyla Gürcistan Kültürel mirasın Korunması için Fon tarafından yardım sağlandı.

Proje aynı zamanda Tiflis'in Eski Kent bölgesindeki tarihi binaların bakım ve onarımlarının yapılarak daha fazla bozulmalarının önüne geçilmesi ve korunmaları için yardım ve maddi destek sağlamaktadır. Bilindiği gibi

Tarihi yapıların uygun şekilde bakımının yapılması ve rehabilitasyonu, deprem gibi afetlere karşı direncini artırmakta ve hasarı azaltabilmektedir.

Sonuç olarak, Tiflis şehri, önemli tarihi anıtların yenilenmesine katkıda bulunan ve aynı zamanda çeşitli işletmelere yatırım yapan özel yatırımcılar olarak, kent sakinlerini yeniden tarihin kalbine götürmek konusunda başarı sağlamış olan bir yeniden canlanma ve ekonomik gelişme dönemi geçirmiştir.

Buna ek olarak, Acil Durum Rehabilitasyon Programı kapsamındaki belirli projelere medyada yer verilmesi sayesinde Gürcistan'ın çeşitli ve zengin kültürel mirasın korunması konusunda kamu bilincinin ve ilgisinin artması sağlanmıştır.

UNESCO Tarafından Belirlenen Dünya Kültürel Mirasları'ndan, Mtsheta, Gürcistan

Dünya Bankası'na Göre Uluslararası tecrübelerden alınan başlıca dersler;

- Risk altındaki kültürel mirasın etkin biçimde koruması için anahtar unsur önceden planlama ve hazırlık yapmaktır.
- Kültürel miras özelliği taşıyan varlıklar için yapılacak önceden planlama, varlıkların tamamı düşünülerek tasarlanmalıdır.

Söz konusu kültür varlıklarını oluşturan binalar, yapılar ve onların bağlantılı içerikleri ve peyzaj mimarisi için bütünleşik endişe taşınmalıdır.

- Afetlere karşı kültürel mirasın korunması için yapılacak önceden planlamada, ilgili mirasla ilgili dikkat edilecek hususlar, söz konusu kültür varlığının genel afet önleme stratejisine entegre edilmelidir.

(Yangına karşı su püskürtme sistemleri koruma uzmanları tarafından istenmeyebilir fakat koleksiyonların tamamının kurtarılması için gereklidir.)

- Miras kapsamındaki binalarda karşılanması gereken hazırlıklar gereksinimleri için miras varlıkları üzerinde en az etkiye sahip olan yöntemler kullanılmalıdır.

(Binanın nem seviyesini azaltmak için nem alıcı kullanmak yerine binanın temeline su geçirmez kaplamalar uygulamak)

- Miras varlıkları, onların önemli öznelikleri ve varlığın afet müdahale tarihçesi uygun afet planlama, müdahale ve kurtarma temelinde açıkça belgelenmiş olmalıdır

(Risk Haritası yöntemi İtalya'da başarılı bir şekilde kullanılmıştır).

- Tarihi varlıklar için bakım programları, "risk altındaki kültürel miras" perspektifine entegre edilmelidir.

- Mülkün malikleri ve kullanıcıları, acil durum müdahale planlarının geliştirilmesi sürecine doğrudan dahil olmalıdır.

- Acil durumlarda mirasın güvenliği yüksek öncelik olmalıdır.

- Bir felaket sonrasındaki tüm çalışmalar, yapıların hasara veya kayba uğramış özelliklerinin retansiyon ve onarımını sağlamak için yapılmalıdır.

(Koruma uzmanlarının, iyileştirme de dahil olmak üzere risk yönetiminin tüm aşamalarına entegre edilmesi)

- Koruma ilkeleri, afet planlama, müdahale ve kurtarmanın her aşamasındaki uygun olan yerlere entegre edilmelidir

(Eğer koleksiyonlar ıslanmış veya su almış ise, ısıtmak kırılabilirliğe ve daha fazla hasara sebep solabileceği için hava ile kurutma tercih edilir).

Türkiye'de Kültürel Mirasın Korunması

❖ Bütüncül bir yaklaşımla hazırlanması öngörülen Afet Yönetimi çalışmalarında İstanbul'un önemli ana başlıklardan birini "Kültürel Miras" oluşturmaktadır.

1999 Marmara Depremi'nde meydana gelen büyük yıkımlar, 30 yıl içerisinde İstanbul'u etkileyeceği tahmin edilen büyük deprem için proaktif önlemler alınması için hazırlıklara hız verilmesini gerektirmiştir.

Afetlerin verdiği en önemli ders, olası bir afet için öncesinde alınacak tüm önlemlerin afetlerin yıkıcı etkilerinin azaltılması için tek yol olduğudur.

Bu noktadan hareketle 1999 depremleri sonrası afet kanunlarında yapılan değişikliklerin doğal bir gelişmesi olarak afet öncesi planlama ve hazırlıklara yapılan vurgu da güçlenmiştir.

Afet etkilerinin azaltılmasında yapılacak devlet yardımlarının bir ön koşulu olarak yerel planlamaların yapılması, yerelde harekete geçmenin ve risk azaltma-hazırlık çalışmalarını koordine etme ve uygulama amacıyla çaba göstermenin gerekliliği, modern dünyanın önümüze koyduğu bir gerçektir.

Afet yönetiminin yeni dili; her düzeydeki ve uzmanlıktaki yetki alanının risk azaltma planlaması ve uygulamalarını yakın koordinasyon içinde gerçekleştirmesi gerektiğini söylemektedir.

Toplumun her kesiminde kurumlardan bireylere kadar alınacak afet risk azaltma önlemleri bütüncül başarının ön koşuludur.

Bütüncül bir yaklaşımla hazırlanması öngörülen Afet Yönetimi çalışmalarında İstanbul'un önemli ana başlıklardan birini "Kültürel Miras" oluşturmaktadır.

İstanbul'un kültürel miras açısından sahip olduğu değerlerin kentin aktif yaşamı içinde yer alarak, kentin kimliğini tanımlama, hafızasını oluşturma ve ekonomisini yönlendirmede oynadığı önemli roller ve bunu sağlamak amacıyla mirasın korunması konusunda yapılan çalışmalarda farklı konu uzmanlarının ortak çalışmalarının gerekliliği bu başlığın açılmasını zorunlu kılmaktadır.

Türkiye'de Kültürel Mirasın Korunmasına Yönelik Çalışmalar

Bu bağlamda, kültürel miras varlıklarına yönelik afet risklerinin azaltılması çalışmalarında öncelik kamu yapılarına verilmiş ve günümüzde çoğu müze, kütüphane, eğitim yapısı olarak hizmet veren Kültürel miras yapıları için de öncelikle olası bir depreme karşı alınacak önlemlerin belirlenmesine çalışılmıştır.

Kültürel mirasın korunması konusunda geçmişimizi irdelediğimizde, bu konuda devlet ve toplum geleneklerinin oluştuğunu görmekteyiz.

Osmanlı'da arkeoloji faaliyetlerini kurumlaştırmak yönünde atılmış ilk büyük adım 1869 yılında hazırlanan yedi maddelik, Asar-ı Atika Nizamnamesi ilk eski eser düzenlemesidir. Bu nizamname ile arkeolojik kazıları devlet iznine bağlanmış, çıkacak eserlerin yurt dışına götürülmesini yasaklanmış, yapılar, lahitler gibi toprak üstünde bulunan taşınmaz yapıların zarar görmemesi gerektiği yasaya konmuş ve tüm bu işlerin yönetimi Milli Eğitim Bakanlığı'na verilmiştir.

Böylece 1971'de Kültür Bakanlığı'nın kuruluşuna kadar Türkiye'de arkeoloji, müze ya da genel olarak kültürel miras ile ilgili kamu yönetimi Milli Eğitim Bakanlığı çatısı altındaki çeşitli birimlerde yürütülmüştür.

Osmanlı İmparatorluğu'ndan, Cumhuriyet Türkiye'si'ne eski eserlerle ilgili anlayış, kurumlar ve yasalar devrolmuş ve yıllar içerisinde, çağın gelişen anlayışına ve gereklerine göre, ekler ve değişiklikler yapılmakla birlikte yasal metinler ve yönetim biçimleri geçerliliğini korumuştur.

Örneğin; 1973 yılında kabul edilen 1710 numaralı kanunla fosil, iskelet gibi doğal varlıklar da kültür varlıkları kapsamına alınmış ve anıt, külliye, sit, tarihi sit, arkeolojik sit, ören yeri ve tabii (doğal) sit kavramları kanunda tanımlanmıştır.

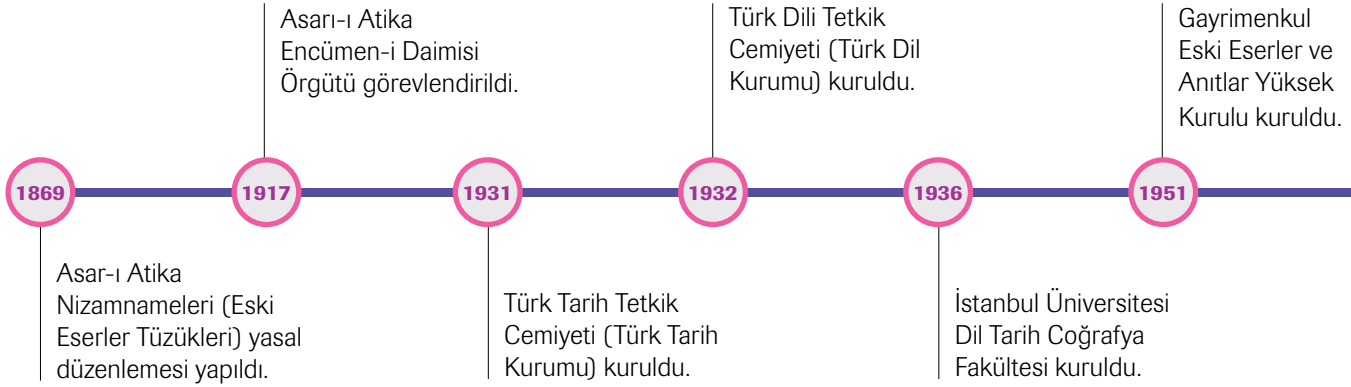
Bu gelişmeler UNESCO'nun 1972'de kabul ettiği Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunması Konvansiyonu (kısaca Dünya Mirası diye bilinen Konvansiyon) ve Türkiye'nin de taraf olduğu uluslararası düzenlemenin ve kültürel miras anlayışının iç düzenlemelere yansımalarıdır.

Bugün, Türkiye'de kültür ve tabiat varlıklarının her türlü araştırmasının, korunmasının ve yönetiminin kurallarını belirleyen düzenleme 1983 yılında kabul edilen 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'dur.

Bu yasaya 2004 yılında, 5226 sayılı yeni kanun ile, kültürel miras yönetimi ve finansmanı konularında dünyadaki yeni açılımları yansıtan değişiklikler yapılmıştır.

Yasanın üçüncü maddesi 'kültür varlıkları', 'tabiat varlıkları', 'sit', 'ören yeri' kavramlarını tanımlamaktadır.

Kültürel Mirasın Korunması Çalışmalarında Önemli Tarihler

❖ Türkiye, kültürel miras açısından evrensel düzeyde zenginlik ve çeşitliliğe sahip bir ülkedir. Bu durum, Türkiye'ye uluslararası düzeyde bir sorumluluk yüklemektedir.

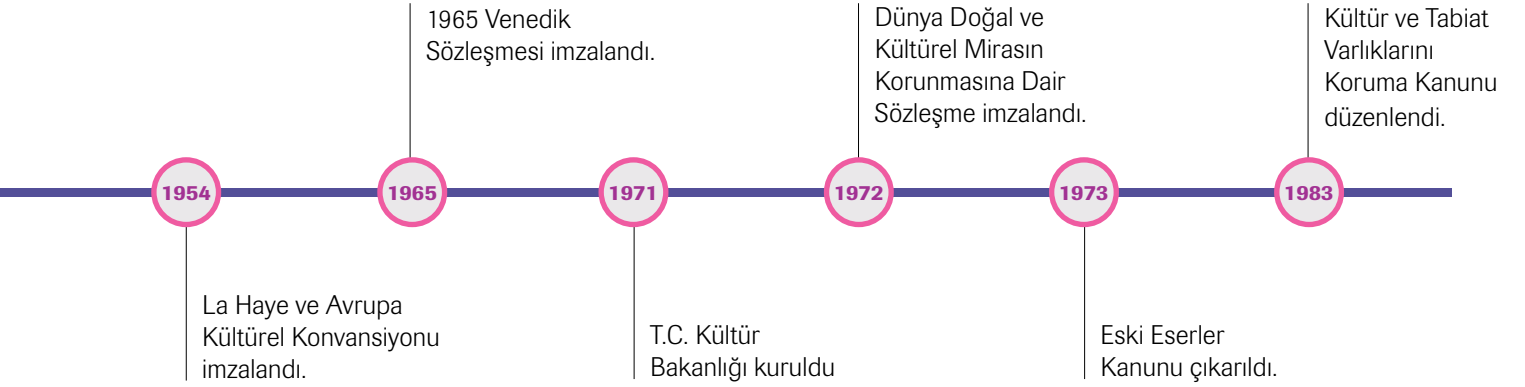
Kültür varlığını eser değil, bilimsel ve kültürel değerleri ifade eden bir bütün olarak gören yeni anlayış; “Kültür varlıkları, tarih öncesi ve tarihi devirlerine ait bilim, kültür, din ve güzel sanatlarla ilgili bulunan veya tarih öncesi ya da tarihi devirlerde sosyal yaşama konu olmuş bilimsel ve kültürel açıdan özgün değer taşıyan yer üstünde, yer altında veya su altında bulunan değerlerdir.”

“Tabiat varlıkları; jeolojik devirlerle, tarih öncesi ve tarihi devirlere ait olup ender bulunmaları veya özellikleri ve güzellikleri bakımından korunması gerekli, yer üstünde, yer altında veya su altında bulunan değerlerdir.” şeklinde ifade edilmektedir.

Kültürel miras alanında hem korumanın, hem de yönetimin temel birimlerinden olan sit kavramı ise “Sit, tarih öncesinden günümüze kadar gelen çeşitli medeniyetlerin ürünü olup, yaşadıkları devirlerin sosyal, ekonomik, mimari ve benzeri özelliklerini yansıtan kent ve kent kalıntıları, kültür varlıklarının yoğun olarak bulunduğu sosyal yaşama konu olmuş veya önemli tarihi hadiselerin cereyan ettiği yerler ve tespiti yapılmış tabiat özellikleri ile korunması gerekli alanlardır.” şeklinde tanımlanmaktadır.

Türkiye, kültürel miras açısından evrensel düzeyde zenginlik ve çeşitliliğe sahip bir ülkedir. Bu durum, Türkiye'ye uluslararası düzeyde bir sorumluluk yüklemektedir.

Bu nedenle, koruma sürecinde yer alan bütün kadroların, koruma alanına ilişkin ulusal çerçevenin yanı sıra, uluslararası gelişme ve kararları bilmesi ve ortak bir dil konuşması gerekmektedir.

Türkiye, birçok Avrupa Konseyi ve UNESCO kararını onaylamış; Venedik Tüzüğü (1964), Dünya Kültürel ve Doğal Mirası Koruma Sözleşmesi (1972), Avrupa Mimari Mirası Koruma Sözleşmesi (1985), Avrupa Arkeoloji Mirasının Korunması Sözleşmesi’ni (1992) taraf olarak iç hukuk belgesi haline getirmiştir.

Türkiye kültürel mirası açısından dünyada eşsiz konumdaki ülkelerden biridir.

Yaşamaya elverişli konumu, farklı uygarlıkların bu coğrafyada yerleşmesine ve kendini ifade eden çok sayıda ürün vermesine imkan sağlamıştır.

Kentsel ve kırsal geleneksel yerleşimler, arkeolojik sitler, tek yapılar ve bu alanların kullanım geleneklerini de içeren soyut ve somut miras değerleri, kültürlerin hafızasını oluşturarak geleceğin planlamasında güvenilir hareket noktalarını oluşturmaktadır.

Bu ürünler tarih içinde bir kez oluşturulmuştur, bu nedenle de yok olmaları durumunda yerlerinin doldurulması imkansızdır.

Oluşumları ve süreç içinde üstlerine eklenen değerler onların zamandan bağımsız olarak geçmişten geleceğe varlığının devamlılığını zorunlu kılmaktadır.

Tarihi bir çevrenin, yapı grubunun, tek yapının ve bu yapılarda gerçekleştirilen bazı eylemlerin soyut-somut miras kapsamında tanımlanabilmesi için bazı değerleri içermesi gerekmektedir.

Henüz çalışmaları ulusal düzeyde devam eden Mimari Koruma ve Restorasyon Alanında Türkiye için Bir Tüzük çalışmasında bu değerler şöyle tanımlanmıştır;

Tarihsel Değer

Tarihsel değer iki ölçüt dahilinde anlaşılmakta olup, bunlardan birincisi yapı ya da yapı gruplarının yerleşmenin tarihinde iz bırakmış bir “olay” ile ilişkisi, ikincisi ise miras ögesinin yaşına bağlı biçimde “eski” olmasıyla açıklanmaktadır.

Süreklilik Değeri

“Geçmişimiz için bir gelecek” doğrultusunda, kültürel varlığın kullanımının sürmesi ve kendisine çağdaş toplumda bir yer bulması bağlamında, yapının kullanılarak korunması ve çağdaş yaşamda yer olarak geleceğe taşınması durumudur.

Anı Değeri

Kişileri ve toplumun geçmişteki olaylarla ilgili anıları kimi hallerde bir yapıyla özdeşleşebilir.

Bazı yapı ya da yapı grupları da tarihteki bir olayın tanıkları olduğu için o yöre ya da tüm ülke halkı tarafından o olaylarla birlikte anılarak değer kazanırlar.

❖ Tarihi bir çevrenin, yapı grubunun, tek yapının ve bu yapılarda gerçekleştirilen bazı eylemlerin soyut-somut miras kapsamında tanımlanabilmesi için bazı değerleri içermesi gerekmektedir.

Mitolojik Değer

Yapı ya da alanın bir efsaneyle veya bir söylenceyle bağlanmasından oluşur.

Estetik ve Sanatsal Değer

Kültür varlığının tasarımındaki anlayışı ve süsleme özelliklerini, dönemin ulaştığı beğeni düzeyini ve kalitesini kapsar.

Teknik ve Teknolojik Değer

Döneminin teknik, teknolojik, yapısal, malzeme ve işçiliğinin niteliği ve düzeyi ile ilgilidir.

Özgünlük Değeri

Yapılar yapıldığı dönemin tüm niteliklerini ve üzerlerinde günümüze değin oluşmuş olan tarihsel katmanlarının izlerini bozulmadan muhafaza etmeleri durumunda özgünlük değeri taşırlar.

Özgünlük; konumda, tasarımda, malzemedede ve işçilikte aranır.

Enderlik (Az Bulunurluk) Değeri

Benzerleri zaman içerisinde yok olmuş yapılar ya da yapı elemanları az bulunurluk değeri taşırlar.

Teklik Değeri

Yapının türü, mimari üslubu ve tasarımcısı bağlamında benzeri olmayan ya da günümüze tekil olarak gelen yapı ya da yapı elemanları teklik değeri taşırlar.

Grup Değeri

Mimari miras örneklerinin yapısal ve anlamsal bağlam çerçevesinde bir arada yer almalarından doğan değerdir.

Ekonomik Değer

Yapı ve yerinin bir ekonomik değeri vardır.

Ekonomik değer sadece parasal karşılığı olan, ölçülebilir bir değer olarak anlaşılmamalıdır.

Yapının, kültür varlığı olmasından ya da koruma eylemine konu olmasından kaynaklanan değer bu bağlamda yer alır.

Kültürel Mirasa Yönelik Birçok Değeri Barındıran Ayasofya Müzesi

Kullanım Değeri

Yapının özgün kullanımının devamı ya da toplumun onun için öngördüğü yeni kullanımın ona kattığı değerdir.

Geleneksel Değer

Yapıyı oluşturan toplumun yerleşmiş gelenekleri, yaşam biçimleri, inanışları ve alışkanlıkları yansıtan değerdir.

Eğitim Değeri

Yaşamın mekana yansıması olarak kabul edilen yapıların, değişik dönemlerde yaşayan topluluklar ve onların sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasal yaşamlarıyla ilgili somut ve soyut olarak bilgi veren kaynak değerlerdir.

Sosyal Değer

Kendilerini üreten toplumun yaşantısının yansımasını oluşturan mimari mekanlar (yapılar, yapı grupları veya yapı parçaları), toplumsal kimlik ve aidiyet duygusunu desteklediklerinden dolayı sosyal değer taşırlar.

Çok Katmanlılık Değeri

Çok katmanlı ve çok kültürlü yerleşmelerdeki kültür varlıklarının, diğer dönemlerdeki ürünlerle ilişkilerini tanımlayan ve bu ilişkiler çerçevesinde bütünsel bir korumanın amaçlarını kapsayan bir değerdir.

Bu değerler, kültürel mirasın niteliğini tanımlamaktadır ve ekonomik değer bu kapsamda tanımlanmamıştır.

Seçilmişlerin, yapı sahiplerinin, yereldeki karar vericilerin ve vatandaşların sahip oldukları kültür değerlerinin birçok yolla yerel ekonomilerini etkilediğinin farkında olmaları bunun korunmalarının temel nedeni olmamakla birlikte bütüncül koruma için bir gereklilik olduğunu bilmeleri gerekmektedir.

Süleymaniye Cami

İSMEP'in Çalışmaları

İSMEP'in Kültürel Mirasın Korunması Çalışmaları

❖ 2012 yılında ICOMOS Türkiye, Yıldız Teknik Üniversitesi, İPKB ve İstanbul Teknik Üniversitesi ortaklığında başlatılan “Mimari Koruma ve Restorasyon Alanında Türkiye için Bir Tüzük” çalışması bu çabalarda ana yol haritası için tanımlayıcı bir rol oynamaktadır.

2006 yılının Şubat ayında başlatılan ve başta deprem olmak üzere İstanbul'un afete hazırlanmasını hedefleyen İSMEP, İstanbul Sismik Riskin Azaltılması ve Acil Durum Hazırlık Projesi'sinin önemli bileşenlerinden biri de kültürel mirasın korunması çalışmaları oluşturmaktadır.

İSMEP kapsamında kentte kültürel miras kapsamında yer alan yapıların, sismik riskler açısından değerlendirilmesi ve örnek yapılar için deprem risklerinin azaltılmasını sağlayacak koruma projelerinin hazırlanması çalışmaları yapılmaktadır.

2006 yılında, İstanbul Proje Koordinasyon Birimi ile Kültür ve Turizm Bakanlığı arasında İstanbul'da Bakanlığın kullanımında veya mülkiyetinde olan kültürel miras yapılarında muhtemel depreme karşı alınabilecek proaktif önlemlerin geliştirilmesi için bir protokol imzalanmıştır.

Bu girişim öncesinde, mimari miras değeri taşıyan yapıların restorasyon çalışmaları kapsamında mevcut yapının hasar durumunun değerlendirilmesi ve bunların onarım yöntemleri üzerinde gerçekleştirilen çalışmalarda, İstanbul için beklenen olası bir depremde tarihi yapıların;

- Davranış biçimi,
- Hasar senaryoları,
- Alınabilecek önlemler,

konusunda detaylı bir çalışmaya ihtiyaç olduğu belirlenmiştir.

Afetin yıkıcı etkilerinin azaltılması çalışmaları kurumlar arasında koordinasyonu gerektirdiği kadar risk azaltma planlama sürecinin önemli bir bileşeni olan halkın katılımı üzerinde de önemle durulmaktadır.

Kültürel miras varlıklarına yönelik afet risklerinin azaltılmasında her etki düzeyi arasında işbirliği kritik önem taşımaktadır.

Dünya Mirası Listesine Dahil Edilen İstanbul'un Tarihi Alanlarından Topkapı Sarayı ve Sultanahmet Meydanı

Kültürel miras yapılarımızın kullanıcılarının varlığı ile bir bütünlük kazandığı ve uygun fonksiyonlarla kullanılabildiği sürece yaşamını devam ettirebileceği bir gerçektir.

Bunun için de yapının özgün durumunu koruma ve devam ettirmesini sağlayacak iyileştirme çalışmalarının yapılması gerekmektedir.

Kültürel Miras'ın korunması ile ilgili çalışmaların bütüncül bir biçimde ele alınması gerekmektedir.

Bu da yapılan çalışmaların; yapıların somut ve soyut niteliklerini birlikte ele alan, yapıların fiziksel durumlarının iyileştirilmesini sağlayan, gerekli durumlarda yeni fonksiyon verilmesi ve korumanın sürekliliğini sağlayan bir yaklaşım oluşturulmasını gerektirmektedir.

2012 yılında ICOMOS Türkiye, Yıldız Teknik Üniversitesi, İPKB ve İstanbul Teknik Üniversitesi ortaklığında başlatılan "Mimari Koruma ve Restorasyon Alanında Türkiye için Bir Tüzük" çalışması bu çabalarda ana yol haritası için tanımlayıcı bir rol oynamaktadır.

Tüzük çalışmasının taslak raporunun tamamlanmasını takiben 2012 yılı Kasım ayında Yıldız Teknik Üniversitesi, ICOMOS ICORP, Uluslararası Anıtlar Sitler Konseyi Risklere Hazırlık Komitesi, ve İPKB tarafından düzenlenen "Uluslararası Risk Durumlarında Kültürel mirasın Korunması: Fırsatlar ve Tehditler" Sempozyumu ile çalışmalar sürdürülmektedir.

İstanbul'daki tarihi eserlerin ve kültürel mirasın kapsamlı bir risk azaltma planlamasına entegre edilmesi İSMEP'in ana hedeflerinden biri olup devam etmekte olan bu ortak çalışmalarla kültürel kaynakların mevcut politikalar ve programlar dahilinde planlamaya alınmasını sağlamayı hedeflemektedir.

İSMEP kapsamında yürütülen Türkiye'nin herhangi bir bölgesindeki yerel yetkililerin sahip oldukları kültürel miras değerleri ile bu değerlerin karşı karşıya oldukları riskleri anlama yetisini arttıracak ve doğal afetlere, insan kaynaklı tehlikelere maruziyet durumlarını raporlar ve projelerle ortaya koyma şansı verecektir.

Bulgular ve Öneri Geliştirme Çalışması

İSMEP Kültürel Miras çalışmalarına başlamadan önce uluslar arası ve ulusal çalışmalar irdelenmiş bilimsel ve teknolojik olarak en güncel şekilde yapılacak olan çalışmalar için alt yapı ve öneri geliştirme çalışmalarında bulunulmuştur.

Buna göre İSMEP kapsamında çalışmalara başlamadan önce, Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın, halihazırda sürdürmekte olduğu restorasyon çalışmalarındaki yöntemler irdelenmiş ve bu yöntemin kültürel miras varlıklarına yönelik afet risklerinin azaltılması çalışmalarının ne şekilde geliştirebileceği üzerine çalışılmıştır.

Öte yandan Kültürel Miras yapılar için izlenecek yol haritası belirlenirken; İstanbul Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü teknik elemanları ve İPKB'nin teknik elemanlarınca literatür araştırması yapılarak, mevcut örnek projeler incelenmiş ve öncelikle İstanbul'daki Kültürel Miras Yapıların Envanterinin hazırlanması ve Çoklu Afet ile Deprem Performanslarının İncelenmesi gerekliliği ortaya konmuştur.

“İstanbul'daki Kültürel Miras Yapıların Envanteri ve Çoklu Afet ile Deprem Performansının İncelenmesi” projesi, literatür araştırması ve saha çalışmasıyla;

- İrdelenecek yapıların belirlenmesi,
- Belirlenen yapıların deprem odaklı envanterlerinin oluşturulması,
- Çoklu afet risklerinin değerlendirilmesi,
- Riskli yapıların belirlenmesi,
- Yapıların Önceliklendirilmesi

İşlemlerinin hızla yerine getirilmesini sağlanmıştır.

Mevcut durumun analizinin ardından İPKB'nin İSMEP kapsamında tarihi ve kültürel miras yapılarını korumaya yerelde nasıl destek olabileceği değerlendirilmiştir.

İSMEP kapsamında harekete geçilmesi amacıyla tarihi ve kültürel miras yapıları için önce önerilerin alınması ve bu önerilerin değerlendirilmesi ve daha sonrada belirlenen eylemlerin zaman planının yapılması aşamasına geçilmiştir.

Yapılar 26 başlık altında toplansa da, farklı mimari kurguları nedeniyle saraylar alt birimlere ayrılmış, bu alt birimler de inceleme kolaylığı için yapı birimlerine bölünmüştür.

Proje kapsamında bu şekilde tarihi ve kültürel miras olan 176 yapı birimi incelenmiştir.

Dünya Mirası Listesine Dahil Edilen İstanbul'un Tarihi Alanlarından Zeyrek

Kaynak Organizasyonu

Aşama 1: Toplumun İlgili Bileşenlerinin Desteğinin Değerlendirilmesi

Bütün bu büyük kapsamlı çalışmalar başlamadan önce tarihi eserlerin ve kültürel kaynakların planlama ekibi için geniş ve ortak bir tanımının yapılması gerekmektedir.

Bu noktada; toplumun konuyla ilgili farklı kesimlerinden gelen veriler planlama çalışmalarına dahil edilirken, tarihi/kültürel mirasla ilgili farklı tanımlar-algılar-değerlendirmeler de göz önünde bulundurulmuştur.

Planlama ekibinin geniş bir tanıma oturan bu verileri veri madenciliğiyle rafine ederek kullanması sağlanmıştır.

Ortak bir tanıma ulaşıldığında ise eserlerin ve kaynakların değerlendirilerek belirlendiği ikinci aşamanın temelleri oluşturulmuştur.

Tarihi/kültürel mirasın korunmasında kullanılabilecek araştırmalara ışık tutabilecek birçok kaynak mevcuttur.

Risk azaltma planlamasının başında;

- Osmanlı arşivlerinde yer alan yapı bilgilerinin derlenmesi,
- Üniversitelerde bu yapılara dair hazırlanan tezlerin incelenmesi,
- Eldeki kaynakların (ilave olarak arşivciler, ve planlamacılarla görüşülmesi) ortaya çıkarılması,
- Her bir yapının yerine gidilerek, mevcut durumları hakkında bilgilerin toplanması ile kültürel miras yapıların tanınması

alınacak risk azaltma kararlarının temelini oluşturmaktadır.

Aşama 2: Planlama Ekibinin Oluşturulması

Planlama ekibinin oluşturulması aşamasında, seçilecek ekip üyesinin kültürel miras üzerine çalışan ve bu büyük projede herhangi bir boşluğa meydan vermeyecek şekilde seçilen uzmanlarla çalışılmıştır.

İSMEP Kültürel Miras çalışmaları Planlama ekibi paydaşlarının belirlenmesinde belli başlı bazı hususlara dikkat edilmiştir;

Bu hususlar;

- Arşivciler de dahil olmak üzere tarihi/kültürel miras yapılarla ilgili çalışma yürüten kurumlar,
- Merkezi, bölgesel ve yerel kültürel miras yapılarla ilgili topluluklar,
- Koruma mevzuatı, özel mevzuat ve olası fon kaynakları hakkında bilgisi olan Kültürel Miras koruma uzmanları,
- İstanbul'daki üniversitelerin ilgili bölümleri,
- İstanbul'daki müze, arşivler
- Kar amacı gütmeyen koruma kuruluşları,
- Koruma mevzuatı, özel mevzuat ve olası fon kaynakları hakkında bilgisi olan Kültürel Miras koruma uzmanları,

Özenle incelenerek gereken planlama ekibinin oluşturulması sağlanmıştır.

Risk Değerlendirme Basamakları

❖ Risk profilinin ortaya çıkarılmasında kullanılan hasar görebilirlik değerlendirmesi üç farklı boyutta ele alınmıştır.

Aşama 3: İlgili Bileşenlerin Katılımı

Afet risklerinin azaltılması planlamalarında kültürel mirasın korunmasıyla ilgili olarak toplumdan veri elde etmenin birkaç yolu bulunmaktadır.

Bu çalışmalarda genelde kullanılan yöntem halk toplantıları, anketler, görsel tanı araştırmalarıdır. Halk toplantıları afete hazırlık planlamalarında toplum bilinci oluşturma, kültürel miras yapıları korumada kullanılabilir farklı risk azaltma alternatiflerini öğrenmenin, uygulama çalışmalarından halkı doğru olarak haberdar etmenin faydalı bir yoludur. Bu nedenlerle planlama ekibi risk azaltma planlama sürecinin en azından bazı anahtar aşamalarında uygulamıştır.

Bu anahtar aşamalar:

- Bulgularımızla ilgili risk değerlendirme sonuçlarını belgeleme,
- Amaçlarımızı hazırlarken risk azaltma stratejisi ile ilgili alternatif risk azaltma eylemlerini tartışmalar şeklinde belirlenmiştir.

Kültürel Miras Risklerin Değerlendirilmesi

İSMEP Kültürel Miras'ın korunması çalışmaları kapsamında belirlenen kaynakların kullanımı ile tarihi yapılar üzerindeki riskleri değerlendirilmiştir.

Yapılan bu risk değerlendirmesi Risklerin Belirlenmesi ve Risk Profiline Çıkarılması, Kültürel miras varlıklarına İlişkin Envanter Çalışması ve Hasar/Kayıp Tahmini Çalışmalarının Gerçekleştirilmesi şeklinde dört basamakta gerçekleştirilmiştir.

Basamak 1-2: Risklerin Belirlenmesi ve Risk Profiline Çıkarılması

Risk azaltma planı için öncelikle tehlike altındaki kültürel miras unsurların belirlenmesi ile buna bağlı gelişebilecek risklerin belirlenmesi gerekmektedir. Planlama ekibi buna göre önce tehlikeleri ve riski oluşturan-yükselten hasar görebilirlik değerlerini belirlemiş ve bunlara dayalı olarak yetki alanındaki kültürel miras yapıları için oluşturduğu risk profilini çıkarmıştır.

Dünya Mirası Listesine Dahil Edilen İstanbul'un Tarihi Alanlarından İstanbul Surları

Risk profilinin ortaya çıkarılmasında kullanılan hasar görebilirlik değerlendirmesi üç farklı boyutta ele alınmıştır;

Jeolojik Katman Taraması

Jeolojik ve jeoteknik veriler derlenerek, listelenen tarihi yapının çevresindeki toprak profilini tahmin etmek için kullanılmıştır.

Sahaya Özgü Deprem Riski Değerlendirmesi

Referans zemin koşullarında sahaya özgü deprem riski değerlendirmesi gerçekleştirilmiştir.

Deprem Riski Değerlendirmesi

Deprem riski değerlendirmesi, olasılık hesaplamaları veya nedensellik çerçevesinde yapılmıştır. Nihai hedef, hasar görebilirlik sınıflandırması yaparken güvenilir olabilmektir.

Bu kapsamda yürütülen faaliyetler;

- Veri toplama yöntemlerinin farklı usuller için güncelleme ve değiştirilmesi,

- Ayrı binalara ve farklı değerlendirme usulleri uygulanabilen gruplara ilişkin değerlendirme birimi sınıflandırması.

Bu bilgiler tarihi eserler ve kültürel kaynaklarla ilgili risk değerlendirmelerinin 3. ve 4. basamaklarında başlangıç noktası olarak kullanılmıştır.

Tarihi yapıların mevcut risk azaltma planlarıyla bütünleştirilmesi sırasında ise 1. ve 2. basamakların tekrar edilmesine ihtiyaç duyulmamıştır.

3. basamak hazırlığı kapsamında ise planlama sahasında belirlenen mevcut tehlikeler ve bunların risk profilleri gözden geçirilmiştir.

Yapıların mevcut durumunun tespiti, malzeme bozulmaları ve deformasyonların yerinde incelendiği ve planlara işlendiği ayrı bir çalışma Saha Taraması da ayrı bir başlık olarak proje kapsamında sürdürülmüştür.

Basamak 3: Kültürel miras varlıklarına İlişkin Envanter Çalışması

Bu basamakta tehlikeli olayla karşılaşması durumunda etkilenmesi olası Kültürel miras varlıkları tespit edilmiştir.

Bu kapsamda,

- Planlama sahasındaki kültürel miras varlıklarının envanterinin çıkarılması ve sayısal haritalara aktarılması,
- Risk değerlendirme sürecinin 2. Basamağında, planlama sahasında belirlenen risklerle ilgili haritayı bir katman, “kültürel miras varlıkları” ayrı bir katman olarak hazırlanması, bu sayede hangi eser ve kaynağın tehlikeye bağlı riske maruz kaldığının görülmesi,
- Tehlikeye bağlı riskli alanlarda yerleşik bulunan “kültürel miras” haritasının incelenmesi ve bu varlıkların sayısının belirlenmesi,

Kültürel Kaynakların Korunmasına Yönelik Risk Azaltma Eylemleri ve Uygulama Stratejileri

- Potansiyel olarak afetten etkilenebilecek tarihi eser verilerinin ve her bir kaynağın özelliklerinin derlenmesi ve GIS veri tabanına aktarılması (bu bilgilere risk değerlendirmesi sürecinin 4. Basamağında ihtiyaç duyulmuştur),
- Kültürel miras verilerinin ve her bir eserin özelliklerinin gözden geçirilmesi, koruma önceliklerinin ortaya konulması, böylece risk azaltma planlama sürecinin 3. Aşamasında kullanılacak bilgiler elde edilmiştir

Coğrafi Veritabanları ve Bilgi Paylaşımı

Kültürel miras kaynaklarının yoğunluğunu belirlemek ve bunlar karşı karşıya olduğu riskleri daha iyi tanımlamak için Coğrafi Bilgi Sistemi tabanlı bilgilerin oluşturulması veya kullanılması önemlidir.

CBS aktif deprem kuşaklarındaki ve sel/taşkın yataklarındaki tarihi eserleri bir arada aynı anda görme imkanı vermektedir.

Toplanan verilerin daha sonraki çalışmalara ışık tutması için sınıflandırılması ve sorgulanabilir olması büyük önem taşıdığından, yapıların plan şemalarının da yer aldığı bir GIS veri tabanı oluşturmak gerekmiştir.

Yapıların plan şemalarının bu veri tabanıyla Afet Yönetimi ile paylaşılması, muhtemel bir afet anında yapılara nasıl ve nereden müdahale edilebileceğine de imkan tanımaktadır.

Basamak 4: Hasar/Kayıp Tahmini Çalışmalarının Gerçekleştirilmesi

Bu aşamada “hangi kültürel miras eserinin zarar görmesi ve yok olması durumunda gerek yapısal gerekse ekonomik kaynak açısından telafisi zor kaybın meydana geleceğinin” cevabı araştırılmıştır.

1, 2 ve 3.basamaklarda elde edilen bilgiler tehlikeli olaylardan etkilenecek kültürel mirasdaki potansiyel kayıpları tahminde kullanılmıştır.

Bu basamakta yapısal olarak hasara uğrama yüzdesinin; bundan sonrasında bu yapılar için nasıl bir yol izlenmesi gerektiğinin tamamen koruma odaklı olarak belirlenmesi çalışmaları yapılmıştır.

Kayıpların tahmininden önce, risk azaltma planlama çalışmalarının bir parçası olarak yapılar yapılmadığı kontrol edilmiş, bu amaçla yapılan hesaplamalar kullanılmış, tarihi değerler için gerekli uyarlamalar yapılmıştır.

Dünya Mirası Listesine Dahil Edilen İstanbul'un Tarihi Alanlarından Süleymaniye

Kültür Mirasına Yönelik Afet Risk Azaltma Planının Hazırlanması

Belirlenen tarihi eserler ve kültürel kaynakların korunmasına yönelik risk azaltma eylemleri ve uygulama stratejileri belirlenmiştir. Bu süreç dört ana adımdan oluşmaktadır:

Adım 1

Tarihi çevre-yapı koruma ile ilgili yasal çerçevenin tanımları doğrultusunda risk azaltma amaçlarının ve hedeflerinin geliştirilmesi,

Adım 2

Eylemlerin belirlenmesi, değerlendirilmesi ve önceliklendirilmesi,

Adım 3

Uygulama stratejisinin hazırlanması,

Adım 4

Tarihi eserler ve tarihi/kültürel miras için tamamlanan risk azaltma çalışmalarının dokümanite edilmesi.

Planın Uygulanması ve İşleyişin İzlenmesi

Risk azaltma planının uygulama aşamasında planlama ekibi tarafından, kültürel miras yapılarla ilgili elde edilen yeni verileri plana işlenmiştir.

Koruma öncelikleri net tanımlanmış, bu kaynakları koruma konusunda kamu yönetiminin görüşleri hakkında yeni bilgiler edinilmiş, risk azaltma planının diğer parçalarında şekillenen farklı risk azaltma görüşleri ortaya çıkarılmış, belirli eserler ve kaynaklara yönelik risk azaltmanın gerçekten etkin olduğu veya olmadığı ortaya konulmuştur.

Kültürel miras yapılarına yönelik risk azaltma planının uygulanması sırasında planlama ekibi değerlendirme sonuçlarını kullanarak envanter bilgisini gözden geçirme ve güncelleme ihtiyacını hissetmiştir.

Bu tür güncellemeler her on yılda bir yapılıyor olmasına rağmen, nüfus artışı veya ciddi bir afet gibi bazı durumlarda envanter güncellemesinin daha sık yapılmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

Her beş yılda bir güncellenmesi düşünülen yerel risk azaltma planlarıyla birlikte envanter bilgisinin güncellenmesinin de tarihi ve kültürel miras açısından yararlı olacağına inanılmaktadır.

❖ Proje 3 aşamadan oluşmaktadır. Proje kapsamında literatür taraması, yapıların deprem ve çoklu afet riski açısından performanslarının değerlendirilmesi ve elde edilen verilerin ve değerlendirmelerin bir veri tabanına aktarılması şeklinde gerçekleştirilmiştir.

İSMEP ile İstanbul'un Kültürel Miras Yapılarında Afet Hazırlık Çalışmaları

“İstanbul'da Kültür ve Turizm Bakanlığı Sorumluluğundaki Kültürel Miras Kapsamında Bulunan Yapılara İlişkin Envanter Hazırlama ve Çoklu Afet Performansı Açısından Değerlendirilmesi Projesi”

Bu proje kapsamında 26 yapı kompleksinin incelenmesi için, yapıya ilişkin bütün verilen bir araya getirilmesi, yapıya gidilerek bilgi toplanması, uzman değerlendirmelerinin hem yapıya gidilerek hem de matematiksel yöntemlerle gerçekleştirilmesi ve her bir yapı için risk seviyesinin tespitiyle önceliklendirilmesi yapılmıştır.

Bu proje kapsamında İSMEP, Uluslararası düzeyde çalışmalarını sürdüren İtalyan ARS Progetti s.r.l. (İtalya) / SPC Studio Progettazione e Controlli s.r.l. (İtalya) / Consultancy for Conservation and Development şirketlerinin ortak girişimiyle gerçekleştirilmiştir.

Proje 3 aşamadan oluşmaktadır. Proje kapsamında literatür taraması, yapıların deprem ve çoklu afet riski açısından performanslarının değerlendirilmesi ve elde edilen verilerin ve değerlendirmelerin bir veri tabanına aktarılması şeklinde gerçekleştirilmiştir.

Literatür Taraması

Literatür taraması aşamasında çok çeşitli kaynaklar incelenmiştir.

İncelenen kaynaklardan bazıları;

- Başbakanlık Osmanlı Arşivleri
- İstanbul Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü Arşivi,
- Üniversite ve Araştırma Enstitülerinin Arşivleri,
- Yayınlanmış tez ve makale çalışmaları,

ETKEN 1	BİLGİNİN HASSASİYETİ,
ETKEN 2	GEREKLİ MEVZUATIN İNCELENMESİ
ETKEN 3	KURUMLARARASI KOORDİNASYON/SÖZLEŞMELER,
ETKEN 4	PLANIN DEĞERLENDİRİLMESİ VE GÜNCELLENMESİ,
ETKEN 5	ENVANTER BİLGİSİNİN GÜNCELLENMESİ

- Tapu Kadastro Müdürlükleri Arşivlerinin taranarak yapılara ilişkin veriler, çizimler, fotoğraflar,
- Kurul Kararları, günümüze kadar geçirdiği onarımlara ilişkin belgeler ve geçmiş depremlere bağlı gelişen hasarlara ilişkin belgeler şeklinde sıralanmıştır.

Elde edilen bu belgeler derlenerek bir envanter sistemi içerisinde sınıflandırılmıştır.

Yapıların Deprem ve Çoklu Afet Riski Açısından Performanslarının Değerlendirilmesi

İstanbul'da Kültür ve Turizm Bakanlığı Sorumluluğundaki Kültürel Miras Kapsamında Bulunan Yapılara İlişkin Envanter Hazırlama ve Çoklu Afet Performansı Açısından Değerlendirilmesi Projesinin literatür ve Saha taramasından elde edilen veriler ışığında, konunun akademik uzmanlarınca nicel ve nitel değerlendirme yapılmıştır.

Bu değerlendirmeler neticesinde yapıların risk seviyeleri belirlenmiştir.

Yapıların deprem performans seviyelerine bağlı olarak yapısal iyileştirme ve güçlendirmedeki önceliklerin belirlenmesi için bir plan geliştirmek amacıyla;

- Her bir tarihi yapı için uzman ekipler tarafından yapısal ve yapısal olmayan bozulmaların ve çizimlerinin hazırlanması,
- Literatür Taraması neticesinde elde edilen geçmiş deprem hasarları ve yapılarda meydana gelen geometrik değişikliklere ilişkin bilgiler dikkate alınarak uzmanların sahada yaptıkları gözlemler doğrultusunda yapıların deprem performans değerlendirmelerinin yapılması,
- Fative ve Vulvaul prosedürlerinden faydalanılarak yapılarda olası yıkılma mekanizmalarının tespit edilmesi çalışmaları gerçekleştirilmiştir.

Nicel değerlendirmede; yıllarca konu üzerine çalışmış uzmanların, yapının faya uzaklığı, Osmanlı arşivlerinden derlenen geçmiş deprem hasarları ve onarımları, yapıya zaman içerisinde verilen fonksiyona bağlı ekler gibi etkenler dikkate alınarak yapıların muhtemel hasar görme senaryoları oluşturulmuştur.

Nitel incelemede ise Prof. Dina D'Ayala tarafından geliştirilen kâgir yapıların muhtemel yıkılma mekanizmalarını belirleyen yazılımla yapılar incelenmiştir.

Yukarıda yapılan çalışmalar doğrultusunda her bir yapı için uzman görüş ve önerilerini içeren raporlar hazırlanmıştır.

Bu raporlar söz konusu yapılarda deprem güvenliği açısından yapılması gerekli test ve incelemelerin niteliği ve niceliği hakkında bilgi vermektedir.

❖ Envanter niteliği taşıyan veritabanının erişim hakkı olan gruplardan gelecek geri beslemelerle geliştirilmesi arzu edilmektedir.

Web sitesinin oluşturulması, projenin /veritabanının tanıtımı, Enstitü ve Üniversitelere şifre gönderme gibi konularla geniş bir kitleye ulaşması hedeflenmektedir.

Elde Edilen Verilerin ve Değerlendirmelerin Bir Veri Tabanına Aktarılması

İstanbul'da Kültür ve Turizm Bakanlığı Sorumluluğundaki Kültürel Miras Kapsamında Bulunan Yapılara İlişkin Envanter Hazırlama ve Çoklu Afet Performansı Açısından Değerlendirilmesi Projesi ile derlenen verilerin ve değerlendirmelerin mekânsal ve sözel sorgulamasına imkan veren CBS (Coğrafi Bilgi Sistemi) tabanlı bilgi sistemi; başta Kültür ve Turizm Bakanlığı ve tüm birimlerinin, Üniversiteler ve Enstitüler gibi Kurumların ve kamuoyunun internet aracılığıyla kullanımına imkan sağlamaktadır.

- Kamuoyu kullanıcısı internet üzerinden ulaştığı sayfada yapılara ilişkin özet bilgilere,
- Üniversite ve Enstitüler gibi eğitim amaçlı kurumlar verilen şifre aracılığıyla kısıtlı bilgiye,
- Kültür ve Turizm Bakanlığı Birimleri ise tüm veri tabanını bilgilerine erişim hakkına sahiptir.

Söz konusu veritabanının internet aracılığıyla paylaşımına imkan verecek sunucu ve depolama birimleri ile gerekli yazılımlar İstanbul İl Özel İdaresi İstanbul Proje Koordinasyon Birimi tarafından temin edilmiştir.

İstanbul Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü'ne kurulan sunucu üzerine proje kapsamında derlenen ve elde edilen veriler aktarılmıştır.

Veritabanının kullanımına ilişkin İstanbul Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü teknik elemanlarına 2 Aralık 2008 tarihinde eğitim verilmiştir.

CBS (Coğrafi Bilgi Sistemi) Tabanlı Bilgi Sistemi

Veritabanındaki bilginin güncellenmesine yönelik çalışmalar ise İstanbul Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü'nce görevlendirilecek kişiler tarafından yapılmaktadır.

Envanter niteliği taşıyan veritabanının erişim hakkı olan gruplardan gelecek geri beslemelerle geliştirilmesi arzu edilmektedir.

Web sitesinin oluşturulması, projenin/veritabanının tanıtımı, Enstitü ve Üniversitelere şifre gönderme gibi konularla geniş bir kitleye ulaşması hedeflenmektedir.

Projeyi yürüten Kültür ve Turizm Bakanlığı İstanbul Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü'nün teknik personelinin söz konusu yapılarda sürdürdükleri restorasyon çalışmalarında veritabanında uzmanların öngördüğü incelemeler ve bulguları dikkate alarak onarımları yönlendirmesi ve uygulamalardaki gelişmeleri ve yeni bulguları veri tabanına eklemeleri öngörülmüş ve 2008 yılında veri tabanı teslim edilmiştir.

Bu proje deprem odaklı bir envanter sisteminin oluşturulması bağlamında bir ilk olup, pilot bir proje olarak kabul edilip, İstanbul'daki Kültürel Miras yapıların tamamı için uygulamaya konabilecek ve geri beslemelerle geliştirilebilecektir.

Öte yandan proje ve veri tabanının paylaşılması ve tanıtılması, Kültürel Miras yapıların korunması ve deprem bilincinin geliştirilmesi için bir fırsat olacaktır.

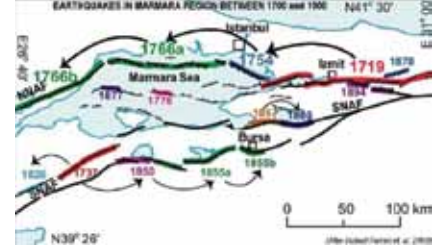
Envanterin güncellenerek, tanıtımının geniş ölçekte yapılması ve uzmanlarıyla bir an evvel paylaşılması ve geliştirilmesi ve güncel tutulması için ayrı bir birim kurulması veya hizmet alınması gerekmektedir.

Kültürel Miras Kapsamında Bulunan Yapılara İlişkin Envanter Hazırlama ve Çoklu Afet Performansı Açısından Değerlendirilmesi Projesi Aşamaları (Aya İrini Anıtı)

LİTERATÜR TARAMASI

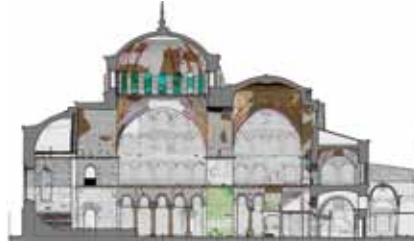

1509'daki büyük İstanbul depremini resmeden anonim gravür

Marmara Bölgesi'nde 1700 ve 1900 yılları arasında yaşanan depremler

SAHA TARAMALARI

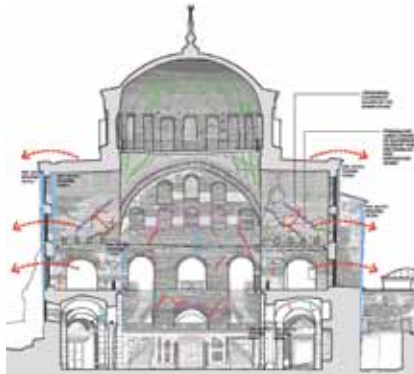

Aya İrini Anıtı mevcut malzeme bozunmaları, zayıf bölgelerin teknik çizimleri

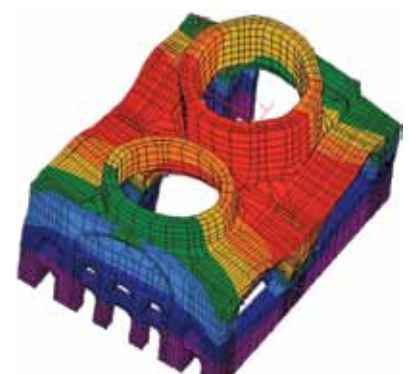

Aya İrini Anıtı mevcut malzeme bozunmaları, zayıf bölgelerin teknik çizimleri

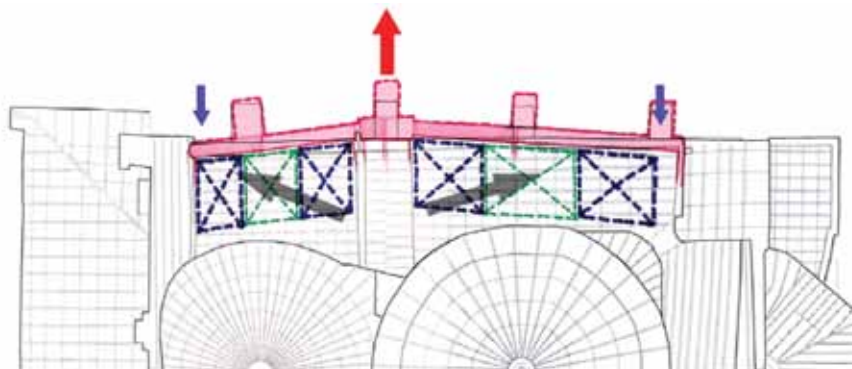
ZARAR GÖREBİLİRLİK DEĞERLENDİRMESİ

Aya İrini bozulma analizi, geçiş bölümü çizimi

Deneyisel taramalar

Sarsma masası testi

Bilgisayar destekli bina boşaltım modellemesi

Aya İrini Anıtı

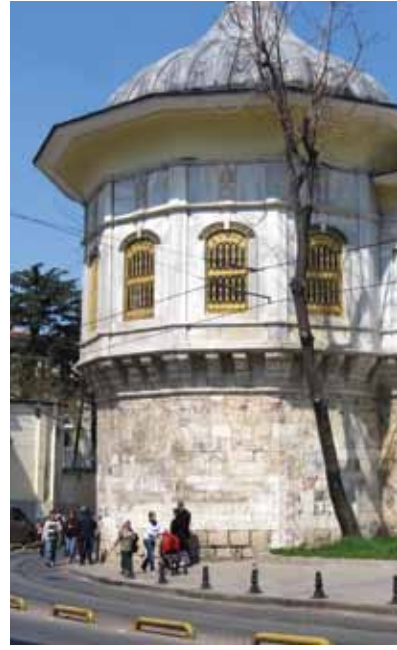
Yedikule Zindanları

Darphane Binası

Yıldız Sarayı Kompleksi

Alay Köşkü

Çalışma Kapsamında Değerlendirilen Tarihi ve Kültürel Yapılar

ANITSAL YAPILAR
ANADOLU HİSARİ
RUMELİ HİSARİ
YEDİKULE ZİNDANLARI

SARAY, İDARİ BİNALA VE HASTANELER
MATBAA-İ AMİRE - DARPHANE BİNASI
İBRAHİM PAŞA SARAYI
TOPKAPI SARAYI KOMPLEKSİ
YILDIZ SARAYI KOMPLEKSİ

SİVİL MİMARİ
ATLAS APARTMANI
SEYRAN APARTMANI
SÜMERBANK BİNASI
SELÇUKLU EVİ
RECEP PEKER EVİ

MÜZELER
ARKEOLOJİ MÜZESİ KOMPLEKSİ
AYASOFYA MÜZESİ

KÜTÜPHANE VE ÖĞRENİM BİNALARI
ATIF EFENDİ KÜTÜPHANESİ
BEYAZIT ORHAN KEMAL İL HALK KÜTÜPHANESİ
ÇİNİLİ ÇOCUK KÜTÜPHANESİ
FATİH MİLLET KÜTÜPHANESİ
HEYBELİADA H. RAHİMİ GÜRPINAR KÜTÜPHANESİ
RAGİP PAŞA KÜLLİYESİ
SELİM AĞA YAZMA ESERLER KÜTÜPHANESİ
SELİMİYE HALK KÜTÜPHANESİ
SÜLEYMANİYE YAZMA ESERLER KÜTÜPHANESİ
ŞEMSİ PAŞA KÜTÜPHANESİ
BÜYÜKADA HALK KÜTÜPHANESİ
BEYAZIT DEVLET KÜTÜPHANESİ VE İMARET BİNASI
GALATA MEVLEVİHANESİ
MİHRİMAH SULTAN ÇOCUK KÜTÜPHANESİ

Mecidiye Köşkü

“İstanbul’da Kültür ve Turizm Bakanlığı Sorumluluğundaki Tarihi Yapıların Deprem Performansının Değerlendirilmesi ve Depreme Karşı Yapısal Güçlendirme Önerilerinin Hazırlanması” Projesi

“İstanbul’da Kültür ve Turizm Bakanlığı Sorumluluğundaki Kültürel Miras Kapsamında Bulunan Yapılara İlişkin Envanter Hazırlama ve Çoklu Afet Performansı Açısından Değerlendirilmesi Projesinin uygulanmasıyla birlikte, ikinci bir projenin geliştirilmesi için hazırlıklara başlanmıştır.

Bu ikinci proje ile, farklı dönemlerde inşa edilmiş ve farklı yapısal sistemlere sahip 3 yapı belirlenmiş, daha sonraki projelere örnek teşkil etmeleri öngörülmüştür. Belirlenen bu üç yapı;

1. Aya İrini Anıtı
2. Arkeoloji Müzesi Ek ve Klasik Bina
3. Topkapı Sarayı, Avlu - Mecidiye Köşkü

Aya İrini Anıtı kubbeli kemerli ilk dönem Bizans yapısı olduğu için Arkeoloji Müzesi ve ek betonarme yapısı içinde eser barındığı için Mecidiye Köşkü ise son dönem Osmanlı yığma yapı örneği olması nedeniyle prototip olarak belirlenmiş; bir önceki projenin çıktısı olan raporlarda öngörülen test ve analizlerin yapılması, deprem performanslarının değerlendirilmesi ve yapısal iyileştirmeler bu projenin konusunu oluşturmuştur.

İlk aşamada bir önceki projede elde edilen arşiv belgeleri, uzman görüşleri ve değerlendirmeler incelenmiş, her üç yapı için araştırmalar derinleştirilmiş ve yapıların yapısal durumları hakkında bilgi düzeyini arttırmak için gerekli görülen test ve analizler Koruma Kurulunun izniyle yapılmıştır.

Her 3 yapı için matematiksel modellemeler hazırlanmış, İstanbul’da beklenen muhtemel deprem senaryosuna maruz bırakılarak, hasar görülebilirlikleri incelenmiştir.

Yapıların zayıf bölgeleri ve sorunları tespit edilmiş ve deprem anında yapının bu zayıflıklarının önüne geçebilecek önlemleri içerir projeler hazırlanmıştır.

Projeler sadece yapısal iyileştirmeleri değil mimari müdahaleleri de kapsamaktadır.

Ayrıca, Aya İrini Anıtı için 1/10 ölçekli maket inşa edilmiş ve sarsma tablasında beklenen depreme maruz bırakılarak, matematiksel modellemedeki hasarlarla karşılaştırmalı bir çalışma yapılmıştır.

Aynı model üzerinde, uzmanlarca önerilen iyileştirme yöntemleri uygulanmış ve beklenen depreme yeniden maruz bırakılmıştır. Böylece önerilen yöntemin sağlaması yapılmıştır.

İstanbul Arkeoloji Müzesi, İSMEP Kapsamında Yapılan Güçlendirme Projesinin Uygulanması

❖ Yürütülen çalışmalar esnasında İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu kapsamında çalışan personelin can güvenliğinin sağlanması için gerekli önlemler alınmıştır.

Deprem simülasyonu sonrasında ise kültürel miras yapıların inşa edildiği dönem, bulunduğu bölge, yıllar içerisinde maruz kaldığı değişimler-yapılara gelen ekler, iç plan şemalarının değiştirilmesi gibi müdahaleler/mevcut kullanım durumu gibi bir çok etkeni dikkate alan ve yapıların muhtemel depremde maruz kalacakları deprem yükünü değerlendiren ön araştırma süreçleri geliştirilmiştir.

Yapılan malzeme analizleri ve deprem davranış analizlerine, hazırlanan rölöve ve restitüsyon projelerine göre üç binanın restorasyon-güçlendirme projeleri ve restorasyon-güçlendirme yaklaşık maliyetleri hazırlanmıştır.

Ayrıca yapılan çalışmaların özetini içeren (ana aşamalara, karşılaşılan zorluklara, bunların çözümlerine ve yapılan kabullere yer veren) el kitabı hazırlanmıştır.

Yapıların statik açıdan değerlendirilebilmesi için yapılması gereken testlere ilişkin test planı ilgi Koruma Kurulunca onaylanmıştır.

20 Mayıs 2008'den itibaren testlerin yapımına başlanmış, Ekim ayı sonunda veri toplama aşaması tamamlanmıştır.

Rölöve projeleri Aralık ayı sonunda teslim edilmiş, projenin Temmuz 2009'da bitirilmiştir.

İstanbul Arkeoloji Müzeleri çalışmaları ise gerekli eser taşıma, alanların boşaltılması, söküm ve söküm sonrası ortaya çıkan verilerin değerlendirilmesi, onay süreçleri ile birlikte Temmuz 2012'de başlamıştır.

İstanbul Arkeoloji Müzeleri Klasik Bina Restorasyon ve Güçlendirme uygulamaları için 17.08.2013 tarihinde yapılan yer teslimi sonrası müzenin tamamının ziyarete kapatılmaması talebiyle yaklaşık olarak klasik binanın %25 lik kısmında çalışmalara başlanılmıştır.

İstanbul Arkeoloji Müzesi

Restorasyon ve güçlendirme çalışmaları bölümler halinde yapılacak, bir bölüm tamamlandıktan sonra diğer bölümlerde uygulamalar devam edecek ve müzenin büyük bir bölümü ziyarete açık olacak şekilde restorasyon ve güçlendirme tamamlanacaktır. Kapsam dâhilinde çalışmalar İstanbul Arkeoloji Müzelerinin 1981, 1903 ve 1907 tarihlerinde 3 parça halinde inşa edilen Klasik Bina'da devam etmektedir.

Arkeoloji Müzesinin güçlendirme metodu için birçok yöntem araştırılmış sonunda yapıya en az zarar verecek, geri döndürülebilir yöntemler kullanmak suretiyle çağdaş ekler yaparak, yapıya müdahaleye karar verilmiştir.

Yapılan güçlendirme çalışmalarının aynı zamanda kültürel ve mimari değerinin korunmasına özen gösterilmiştir.

Güçlendirme ve koruma arasında uygun bir dengenin yakalanmasına, yapılan güçlendirmenin geri döndürülebilir olmasına, hacim ve fonksiyonun korunması prensiplerine de önem verilmiştir.

Arkeoloji Müzesi'ndeki eserlerin deprem anından binada oluşabilecek hasarlardan etkilenmemesi için tüm döşeme ve duvarların deprem performansları arttırılmaktadır.

Bunun yanı sıra eserlerin deprem esnasında hasar görmelerinin önlenmesi çalışmaları kapsamında (sismik izolatör vb.) ise ilgililerle görüşmeler sürdürülmektedir.

Yapılan güçlendirme ve restorasyon çalışmaları sonucunda, yapının oluşabilecek bir deprem sırasında (50 yılda aşılma olasılığı %10 olan deprem için Servis Limiti, 50 yılda aşılma olasılığı %2 olan deprem için Can Güvenliği) istenen performans seviyelerinin sağlanması planlanmıştır.

Uygulamalar esnasında çalışma yapılacak salonlarda tüm taşınabilir eserler taşınarak depolara ve diğer sergi alanlarına taşınmış; taşınması mümkün olmayan eserler ise yerinde gerekli önlemleri almak sureti ile çalışmalar esnasında oluşabilecek zararlardan korunmuşlardır.

Yürütülen çalışmalar esnasında İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu kapsamında çalışan personelin can güvenliğinin sağlanması için gerekli önlemler alınmıştır.

❖ Çalışmalar kapsamında disiplinler arası alanda konunun uzmanlarının katılımları ile dört farklı çalıştay düzenlenmiş ve Türkiye Mimari Mirası Koruma Bildirgesi hazırlanmış ve Mart 2013'te çalışmada yer alan taraflar tarafından imzalanmıştır.

Kültürel Mirasın Korunması Çalıştay ve Sempozyumları

“Tarihi Ve Kültürel Mirası Korumada Türkiye İçin Bir Tüzük” Çalıştayları
Eylül 2012 – Mart 2013

“Mimari Koruma ve Restorasyon Alanında Türkiye için Bir Tüzük” adı ile başlayan çalışmalar “Türkiye Mimari Miras Koruma Bildirgesi”nin hazırlanmasıyla son bulmuştur.

Bu belge; Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından 14.04.1982 tarih ve 2658 sayılı kanunla kabul edilen “Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme”, 13.04.1989 gün ve 3534 sayılı kanunla kabul edilen “Avrupa Mimari Mirasının Korunması Sözleşmesi” ve 5.8.1999 gün ve 4434 sayılı kanunla kabul edilen “Arkeolojik Mirasın Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi”nin birer iç hukuk belgesi haline geldiğini de göz önüne alarak bu belgelerde ele alınmış hususları benimsemektedir.

Bu bildirge, koruma sürecinde yer alan tüm disiplinler ve toplumun farklı kesimleri için mimari mirası korumanın temel ilkelerini tanımlamakta; mimari mirasa yönelik tanımlar, korumanın süreci ve araçları, politikalar, koruma eğitimi ve korumanın toplumsallaştırılmasını içermektedir.

Ülkemizin sahip olduğu zengin Mimari Kültürel mirasının korunması ve tüm özgünlüğü ile gelecek kuşaklara aktarılması sürecine katkı sağlamak, kavramsal, yasal ve uygulama alanına ve sorunlarına Türkiye çerçevesinde rehber olabilecek ilkeleri saptamak ve bunu bir “Türkiye Mimari Koruma Tüzüğü” halinde ortaya koymak için 30 Mayıs 2012 tarihinde İstanbul İl Özel İdaresi İstanbul Proje Koordinasyon Birimi, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul Teknik Üniversitesi ve ICOMOS Türkiye Milli Komitesi’nin ortak girişimi ile çalışmalar başlatılmıştır.

Kültürel Mirasın Korunması Sempozyumu

Çalışmalar kapsamında disiplinler arası alanda konunun uzmanlarının katılımları ile dört farklı çalıştay düzenlenmiş ve Türkiye Mimari Mirası Koruma Bildirgesi hazırlanmış ve Mart 2013'te çalışmada yer alan taraflar tarafından imzalanmıştır.

Koruma alanında çalışan uzmanlar tarafından oluşturulan bu belge, Türkiye ölçeğinde kamuoyuyla paylaşılacak ve içselleştirilecek bir kültür politikasına kaynak oluşturması amacıyla hazırlanmıştır. Bu belge, koruma sürecinde yer alan tüm disiplinler ve toplumun farklı kesimleri için mimari mirası korumanın temel ilkelerini tanımlar, mimari mirasa yönelik tanımları, korumanın süreci ve araçlarını, politikaları, koruma eğitimi ve korumanın topluma mal edilmesi konularını içermektedir.

Bu çalışmalarda görüşülen konular:

Temel Konular (biçimsel)

1. Türkiye için koruma alanını yönlendirecek bir etik dokümanın gerekliliğini savunmanın temel argümanları nelerdir?
2. Türkiye Koruma Tüzüğü genel mi tematik mi olmalıdır? Uluslar arası temel dokümanı kabul eden ve bunun üzerine yerel kimliği ekleyen bir metin mi olmalıdır?
3. Türkiye Koruma Tüzüğü'nün oluşturulması için nasıl bir yöntem seçilmelidir?
4. ICOMOS Yerel-bölgesel tüzükleri kapsamında genellikle kullanılan Format uygun mudur?,
5. Türkiye Koruma Tüzüğü bilinen bir uluslar arası örnek üzerinden mi oluşturulmalıdır, yoksa tamamen farklı bir format ve içerik mi oluşturulmalıdır?
6. Türkiye Koruma Tüzüğü kapsamında uluslar arası kavramlar ve koruma değerleri veya Türkiye'nin onayladığı diğer sözleşmeler hangi ölçüde yer almalıdır?
7. Türkiye Koruma Tüzüğü içinde sadece Türkiye'ye özgü veya yaygın sorunların cevabı veya çözümü konusunda yol gösterici bölümler yer almalı mıdır?
8. Türkiye Koruma Tüzüğü kapsamında modern mimari vb paradigma değişimi yaratan yeni kavram ve durumlar ne şekilde yer almalıdır?
9. Koruma alanında görev yapan tüm aktörlerin (Mimar, inşaat mühendisi, arkeolog, sanat tarihçisi, kimya müh. vs..) "görev, yetki ve sorumlulukları bu tüzük kapsamında nasıl yer almalıdır?

❖ Kentsel miras, kent ve kentlinin kimliği açısından kritik önem taşıyan, kentsel yapının ayrılmaz ve yeri doldurulmaz bir parçası olup, geçmiş ve gelecek bilincini ve içeriğini oluşturan kültürel referansla, gelecek kuşaklara aktarılır.

Temel Konular (Operasyonel Konular)

1. Bu sürecin yürütülmesi ve taslakların hazırlanması için bir komisyon çalışması yapılması gerekli midir? (nasıl ve kimler),
2. Koruma alanına toplumsal katılım tüzük içinde nasıl formüle edilmelidir?
3. Hazırlanacak bu etik belgenin yaygınlaşması ve kullanılabilir hale gelmesi nasıl sağlanmalıdır?

Tematik Konular

Tanımlar, kavramlar

Bu belgenin diğer ilgili politika belgeleri ile ilişkisi

- Mevcut üst politika belgeleriyle ilişkisinin kurgulanması
- Korumanın da ilintili olduğu alanlarda üst politika belgesi eksikliklerinin aşılması
 - Kültür politikası
 - Ülke ölçeğinde mekan kullanım politikası,
 - Konut politikası vb.

Kuramsal Altyapı

- Korumada tüm çevrenin gözetilmesi (Bütünleşmiş koruma)
- Kentsel mimari, çağlar boyu önemli ve değerli olagelmış tarihi yapı mirası olup, kentin kimliğini ve anılarını (yaşanmışlığını) saklamak için korunurlar. Bu miras, insan becerisinin ürünü, sanatsal ve kültürel değer taşıyan, taşınmaz varlıklar olabildikleri gibi; konum, topografya ve iklim koşullarıyla oluşan doğal varlıklar da olabilirler.
- Bu kentsel miras, kent ve kentlinin kimliği açısından kritik önem taşıyan, kentsel yapının ayrılmaz ve yeri doldurulmaz bir parçası olup, geçmiş ve gelecek bilincini ve içeriğini oluşturan kültürel referansla, gelecek kuşaklara aktarılır.
- Kültür Varlığının Değerleri
 - Çevreye kattığı değerler
 - Çevreden aldığı değerler

Türkiye Mimari Mirası Koruma Bildirgesi (İstanbul Riva Bildirgesi)

- Bu Değerlerin Sürdürülebilirliği
- Kültürel Mirasın Önemi
- Korumada Değişimin Olabileceğinin Benimsenmesi ve Gerekli Önlemlerin Belirlenmesi
 - Değişimin nedenleri
 - Doğal çevrede değişim
 - Yapılaşmış çevrede değişim
 - Sosyal çevrede değişim (ve kullanımda değişim)

Koruma Süreci

- Kültürel Mirasın Belgelenmesi
 - Envanterin Önemi
 - Arşivleme
- Koruma İlkeleri
 - Özgünlük
 - Bütünsellik
 - Yapılan müdahalelerin geri dönebilir olması
 - Koruma/kullanma dengesi
 - Bakım, basit onarıma önem verilmesi ve bu müdahalenin belli bir takvime bağlanması

- Koruma Projelerinin Temel Başlıkları
 - Bilginin toplanması (Tarihsel, yapısal ve mimari araştırmalar)
 - Yapısal davranışların belirlenmesi
 - Yapısal sorunların belirlenmesi
 - Malzemeye ilişkin sorunların belirlenmesi
- Müdahale Ölçütleri
 - Kültür varlığının değerleri bağlamında
 - Aynı nitelikteki sorunları aynı müdahalelerle çözmeyi amaçlayan tutarlılık bağlamında
 - Koruma/kullanma dengesini sağlama bağlamında
- Müdahale tipleri
 - Bakım, basit onarım
 - Restorasyon
 - Rekonstrüksiyon
 - Yorumlama
- Arkeolojik Değerlere Özgü Koruma Süreci

Koruma Kararlarına Halkın Katılımı

- Korumayı gerçekleştirecek ilk gurubun yerel halk olduğunun benimsenmesi
- Ulaşılan sonuçların kamuoyu ile paylaşılması

Korumanın Değişik Boyutları

Yönetsel konular

- Korumanın merkezi ve yerel bağlamda örgütlenmesi ve yönetimi
- Alan Yönetimi
 - Kültürel değerlerin belirlenmesi,
 - Paydaşların belirlenmesi
 - Olası çatışmaların tanımlanması
 - Yasal , yönetsel , parasal ve teknik araç ve yöntemlerin belirlenmesi
 - SWOT analizin yapılması
 - Uygun stratejilerin belirlenmesi ve iş takviminin yapılması

- Kadrolar
- Araştırmalara verilmesi gereken önem:
- Eski el sanatları ve yapı tekniklerinin yaşatılması, canlandırılması gereği
- Koruma eğitimi

Hukuksal konular

- Yeterli bir mevzuat
- Koruma mevzuatının, ülkenin mekana ilişkin diğer mevzuatı arasında üst düzeyde bir yeri olması

Korumanın Finansmanı

- Mevcut kaynaklar
 - Merkezi yönetim kaynakları,
 - Yerel yönetim kaynakları
 - Kişisel ve/ya da kurumsal girişimler
 - Yeterli ve yeni finans mekanizmaları ve ortaklıkların gerekliliği
 - Ekonomik kalkınmanın, kentsel mirasın korunmasıyla canlandırılması

Koruma Etiği

- Koruma konusuyla ilgilenecek kişilerde aranacak optimum nitelikler,
- Değişik meslek gruplarının birbirleri arasındaki ilişkiler,
- Korumadan doğrudan ya da dolaylı olarak sorumlu kamu kurum ve kuruluşlarının rollerinin yeniden düzenlenmesi

- Uygulama öncesi ve sonrasında uyulması gereken temel esasların belirlenmesi

Koruma Kültürünün Oluşumu ve Gelişimi

- Koruma kültürünün geliştirilmesi, ülkenin genel kültür politikasının bir parçası olmalıdır.
- Her halkın kendi kültür varlıklarını savunmak hakkı ve görevi vardır.
- Koruma olgusunun dinamik bir yapı içinde ele alınması ve tanıtılması sağlanmalıdır,
- Korumanın sosyal boyutu da ele alınmalıdır,

Kültürel Mirasın Korunması Sempozyumu

Risk Durumlarında Kültürel Mirasın Korunması: Fırsatlar ve Tehditler Sempozyumu

(Cultural Heritage Protection In Times Of Risk: Challenges And Opportunities) 15-17 Kasım 2012

Uzun ve kısa vadeli, ani ve uzun sürede ortaya çıkan tüm risklerin tanımlanması ve etkilerinin azaltılması için yapılan ve yapılması planlanan çalışmaların bu alandaki bilim insanları ile paylaşılması ve çözüm önerilerinin geliştirilmesinde katkı sağlanması amacıyla İstanbul'da Yıldız Teknik Üniversitesi, Uluslararası Anıtlar Sitler Konseyi Risklere Hazırlık Komitesi (ICORP-ICOMOS) ve İstanbul Valiliği İl Özel İdaresi İstanbul Proje Koordinasyon Birimi'nin ev sahipliğinde "Uluslararası Risk Durumlarında Kültürel mirasın Korunması: Fırsatlar ve Tehditler Sempozyumu" gerçekleştirilmiştir.

Sempozyuma 36 ülkeden 107'si yabancı olmak üzere, Kamu Kurumları, Üniversiteler, Sivil Toplum Örgütleri, Türk Silahlı Kuvvetleri ve Medya temsilcilerinden oluşan çok sayıda katılımcı tarafından izlenmiştir.

Sempozyumda 48'i sözlü, 33'ü poster olmak üzere 81 sunum yapılmıştır.

Sempozyumda;

- Doğal afetlerde risk azaltılması
- İnsan kaynaklı afetlerde risk azaltılması
- Kentleşmeden doğan risklerin azaltılması
- Risk azaltılması için yasalar ve yönetmelikler
- Turizm baskısından kaynaklanan riskler

- Afete müdahale ve iyileştirme aşamaları
- Afet yönetiminde medyanın rolü
- Risk azaltılmasında farkındalık ve eğitim konuları ele alınmıştır.

UNESCO Dünya Miras Sözleşmesi'nin kabul edildiği 16 Kasım 1972 tarihinin 40. Yıldönümü olan 16 Kasım 2012 tarihinde sempozyumun sonucunda kapanış oturumunda 2012 İstanbul Bildirisi: Risk Durumlarında Kültürel Mirasın Korunması sunulmuş ve kabul edilmiştir.

Sonuç bildirgesi, 2013 Mayıs ayında İsviçre'nin Cenevre kentinde yapılan Birleşmiş Milletler Afet Zararlarının Azaltılması Küresel Platform toplantısında okunmuştur.

TRT İstanbul Radyo Binası

Sonuç ve Kazanımlar

Sonuç ve Kazanımlar

İstanbul'un dünya miras listesinde yer alan önemli kültür varlıklarının korunması hedefiyle hayata geçirilen İSMEP çalışmalarından, kentteki tarihi ve kültürel varlıklara yapılan hizmetler ve burada edinilen bilgi, birikim ve bakış açıları ile geleceğe, tarihe, insanlığa, dünya kültürel miras varlıklarına olan saygımızı daha da ileri götürecek bir biçimde istifade edilmiştir.

Kadim medeniyetlerin oluşturduğu bu geniş değerler birikiminin ortasında tüm insani değerlerimiz ile birlikte kendi sorumluluklarımızı, İstanbul'un sorumluluklarını ve ülkemizin sorumluluklarını; bu değerlerin insanlığın ortak kazanımları olduğunu ifade ederek korunması amaçlanırken, aynı zamanda bu eserleri koruma kullanma dengesi içerisinde gelecek nesillere aktarılma kaygısı da güdülmüştür.

Devam etmekte olan çalışmaların yeni planlamaları ve konseptleri ile birlikte, bir bütün olarak, teknolojiyi de kullanarak bu alandaki çalışmaların genişletilerek sürdürülmesi için esaslı adımlar atılmıştır.

Hepsinden öte, bugüne dek ülkemizdeki eksikliği günden güne daha fazla hissedilmiş bir konu olan kültür varlıklarının korunmasına ilişkin çalışmalar için önemli bir başlangıç yapılmıştır.

Toplum yaşamı içindeki en etkin kültürel unsur olan mimari kaybedildiğinde, geriye kalanlar kolaylıkla çözülmekte ve bunun sonucu olarak da büyük değer kayıpları meydana gelmektedir.

Nitekim bu kavramlar uluslararası hukukta da mimari yapı üzerinde ekseriyetle yoğunlaşmaktadır.

Geçmiş nesillerin üretmiş olduğu değerlerin gelecek kuşaklara aktarılması günümüz bireyleri için bir görev olmasının yanında bu ruhun yeni nesillere kazandırılması ulusal bütünlük için de önem taşımaktadır.

Proje kapsamında yapılan çalışmalarda tarihi ve kültürel varlıkların korunmasının gerek mimari, gerekse mimarinin şekillendirdiği kent ölçeğinde incelenerek, geleceğe dönük bütünleşik koruma yaklaşımıyla veri tabanı ve envanter oluşturulmuştur.

Ülkemiz adına, gelecekte yapılacak benzer çalışmalar için örnek teşkil edecek önemli bir başlangıç adımı atılmıştır.

Bu süreçte birlikte çalışılan her bir paydaştan gelen düşünce ve görüşler ile çalışmalara önemli katkılar sağlanmıştır.

Kültürel Mirasın Korunması

Çalışmalarının Yaygınlaştırılması ve Devamlılığı

İstanbul Sismik Riskin Azaltılması ve Acil Durum Hazırlık Projesi'nin (İSMEP) hayata geçirmeyi hedeflediği tamamlayıcı faaliyetler;

- Kültürel mirası ve bu mirasa yönelik afet risklerinin yönetiminin toplumsal önemi konusunda farkındalık çalışmaları ile kamu bilincinin artırılması,
- Mimar, mühendis ve teknik personele tarihi yapılarda bütüncül afet risk azaltmaya yönelik koruma projelerinin hazırlanmasında temel yaklaşımlar konusunda eğitim verilmesi,
- Kültürel miras kapsamındaki tarihi yapıların afet ve acil durum planlarının hazırlanması ve bu planların Afet Bilgi Sistemi'ne entegre edilmesi,
- Güçlendirme çalışmalarında uluslararası çevre koruma standartlarının uygulanması,
- Kültürel miras varlıklarına yönelik sürdürülen tüm çalışmalarda, katılımcı yöntemler ve özendirici mekanizmalar geliştirerek sürdürülebilir bir altyapı oluşturulması;
- Afet ve acil durum planlama faaliyetlerine, çalışanların ve ilgili diğer grupların dahil edilmesi,
- Kültürel miras yapılarında yapısal iyileştirme ve güçlendirme çalışmalarının sonrasında koruma sürekliliğinin sağlanmasına yönelik rehberler hazırlanması,
- İmar mevzuatının tarihi alan ve yapıları kapsayacak şekilde geliştirilmesi ve bu konuda ulusal standartlar belirlenmesi için destek verilmesi,
- Tarihi ve kültürel alanlara yönelik yerel hazırlık ve sismik güçlendirme çalışmaları için mali teşvik programlarının geliştirilmesine yönelik faaliyetlerin sürdürülmesi.

❖ İPKB, tarihi ve kültürel alanlara yönelik yerel hazırlık ve sismik güçlendirme çalışmaları için mali teşvik programlarının geliştirilmesine yönelik faaliyetleri sürdürmeyi hedeflemektedir.

Kaynakça

Ahunbay, Z. (2005)

"Doğal ve Kültürel Mirası Koruma Alanında Geçerli Uluslararası Belgelerin Türkiye'deki Uygulamalara Yansımaları"
Korumada 50 Yıl (ed. P.İlgi, Yüce Aşkun), MSGSÜ Yayınları, İstanbul.

Ahunbay, Z. (1996)

"Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon"
Yapı Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul.

Binan, C. (1999)

"Mimari Koruma Alanında Venedik Tüzüğü'nden Günümüze Düşünsel Gelişiminin Uluslararası Evrim Süreci", Yıldız Teknik Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Dağıstan Özdemir, M. (2005)

"Türkiye'de Kültürel Mirasın Korunmasına Kısa Bir Bakış" http://www.spo.org.tr/resimler/ekler/f468c873a32bb06_ek.pdf

Delafons, J. (2005)

"Politics and Preservation", E & FN Spon Publishing, London.

Dinçer, İ., Z. Enlil, Y. Evren,

Kozaman Som, S. (2011)

"İstanbul'un Tarihi ve Doğal Miras Değerleri: Potansiyeller, Riskler ve Koruma Sorunları"
İstanbul Kültürel mirası ve Kültür Ekonomisi Envanteri-2010

Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Dinçer, İ. (2010).

"Türkiye'de Kent Ölçeğinde Koruma ve Kent Planlamanın Yollarının Kesişmesi ve Yeniden Aynılması: Protokol Alanından Yenileme Alanına", Dilek Özdemir (Der.), Kentsel Dönüşümde Politika, Mevzuat, Uygulama: Avrupa Deneyimi, İstanbul Uygulamaları (ed. Dilek Özdemir), Nobel Yayınevi, İstanbul.

Dinçer, İ. (2013)

"Kültür Mirasının Korunmasında Risklere Hazırlık" Kavramının Gelişimi"
<http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=378&RecID=2906>

Feilden, B M., Jokilehto, J. (1993)

"Management Guidelines for World Heritage Sites" ICCROM, Roma.

ICCROM (2005)

"Definition Of Cultural Heritage References To Documents in History" Working Group 'Heritage and Society' Selected by J. Jokilehto Originally for ICCROM, 1990 Revised for CIF: 15 January 2005.

Jokilehto, J. (1999)

"A History of Architectural Conservation"
Butterworth-Heinemann, Oxford.

Kayın, E. (2008)

"Türkiye Koruma Tarihindeki Kırımlar"
Mimarlık, S.338, <http://www.mo.org.tr/mimarlikdergisi/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=354&RecID=1970>

Madran, E. ve Özgönül, N. (2011)

"Kültürel ve Doğal Değerlerin Korunması"
TMMOB Mimarlar Odası Yayınları, İstanbul.

Stovel, H. (1998)

"Risk Preparedness: A Management Manual for Word Cultural Heritage" ICCROM, Roma.

İSMEP Rehber Kitaplar

